

Lauku
Ceļotājs
celotajs.lv

Šo publikāciju finansē
Ziemeļvalstu Ministru padomes
Nordplus programma

KĀ VEIDOT VIDEI DRAUDZĪGUS LAUKU TŪRISMA PAKALPOJUMUS MAZAJOS UZŅĒMUMOS

ROKASGRĀMATA

*Lauku tūrisma mazajiem
un mikro uzņēmumiem*

Saturs

1. Ko nozīmē būt ilgtspējīgam lauku tūrisma uzņēmumam	4
2. Ilgtspējīga lauku tūrisma uzņēmējdarbības veidi	6
2.1. Lauku tūrisma mītnes	7
Piemērs: lauku viesnīca „Engø gård”, Norvēģija	7
2.2. Pārtikas un ēdināšanas pakalpojumi	8
Piemērs: restorāns „Otra Puse”, Latvija	8
Piemērs: viesnīca „Thon Hotel Lofoten”, Norvēģija	9
2.3. Aktīvais tūrisms	10
Piemērs: brīvdienu māja „Bramoņi”, Latvija	12
Piemērs: viesu nams „Stikāni”, Latvija	12
Piemērs: „Lofoten Aktiv AS”, Norvēģija	13
2.4. Atvērtās saimniecības	14
Piemērs: Atvērtās Dienas Laukos, Latvija un Lietuva	14
Piemērs: senlaiku mājiņa „Pähkli”, Igaunija	15
2.5. Kempingi	15
Piemērs: glempings „Klaukas”, Latvija	15
3. Resursu ilgtspējīga izmantošana	16
3.1. Enerģijas taupīšana un ražošana	17
3.1.1. Elektroenerģijas patēriņš	17
Piemērs: atpūtas komplekss „Turbas”, Latvija	18
Piemērs: „Baldones Meža māja”, Latvija	18
Piemērs: viesnīca „Klidziņa”, Latvija	19
3.1.2. Elektroenerģijas ražošana	19
Piemērs: atpūtas centrs „Ezernieki”, Latvija	19
Piemērs: viesu māja „Senlīči”, Latvija	20
3.2. Ūdens taupīšana un patēriņš	20
Piemērs: viesu māja „Pītagi”, Latvija	22
3.3. Atkritumu apsaimniekošana	22
Piemērs: atpūtas un tūrisma centrs „Ezernieki”, Latvija	23
Piemērs: kempings „Labirinti”, Latvija	24
Piemērs: viesu nams „Senlīči”, Latvija	30
3.4. Videi draudzīgi mazgāšanas un tīrīšanas līdzekļi	31
3.5. Sabiedriskā transporta un videi draudzīgu transporta līdzekļu izmantošana	32
Piemērs: kempings „Labirinti”, Latvija	32
Piemērs: viesu māja „Laumas”, Latvija	33
Piemērs: viesu māja „Meža salas”, Latvija	33
Piemērs: viesnīca „Kārļamuiža”, Latvija	33
Piemērs: viesnīca „Tigra”, Latvija	34
3.6. Pārtika un ēdināšanas pakalpojumi	35
Piemērs: viesnīca „Piena muiža – Berghof”, Latvija	35
Piemērs: lauku māja „Upenīte”, Latvija	36
3.7. Videi draudzīgu būvniecības, remonta un interjera materiālu izmantošana	37

Piemērs: viesu nams „Odzianas Krogusmāja”, Latvija	38
Piemērs: atpūtas un tūrisma centrs „Ezernieki”, Latvija	38
3.8. Bioloģiskās daudzveidības aizsardzība, vides izglītība un ekosistēmu pakalpojumu izmantošana	39
4. Kā izmantot vietējās zināšanas un veidot sadarbību	43
Piemērs: Zaubes savvaļas kulinārais festivāls, Latvija	44
Piemērs: Slīteres ceļotāju dienas, Latvija	46
Piemērs: Suitu mājas kafējnicu dienas, Latvija	47
Piemērs: Hīļumā mājas kafējnicu dienas, Igaunija	48
5. Mārketingus un komunikācija	49
5.1. Iesaistītās puses	49
Piemērs: „Holt Gård” atvērtā saimniecība, Norvēģija	50
5.2. Ilgtspējās informācija mārketinga kanālos	51
Piemērs: zemnieku saimniecība „Kaņepītes”, Latvija	52
5.3. Mērķa grupas	53
5.4. Vides komunikācija	53
Piemērs: veikals-kafējnīca „Kala ja vörk”, Igaunija	54
6. Ekonomika - kā panākt, lai zaļā saimniekošana būtu finansiāli ilgtspējīga	55
Piemērs: Interneta veikals svaigi.lv, Latvija	57
Piemērs: Olustveres vietējo pārtikas ražojumu tirgus, Igaunija	57
7. Noderīgi instrumenti un palīdzība ilgtspējīgai lauku tūrisma attīstībai	58
7.1. Ekosertifikāti un ekomarkējums	58
Piemērs: „Zaļais sertifikāts”, Latvija	59
Piemērs: vesu māja „Pilsētnieki”, Latvija	60
Piemērs: kempings „Labirinti”, Latvija	60
7.2. Aizsargājamās dabas teritorijas (nacionālie parki, dabas parki utt.)	60
Piemērs: bišu drava „Kalna Smīdes”, Latvija	61
Piemērs: kempings „Laikas”, Latvija	61
7.3. UNESCO statuss	62
7.4. Ilgtspējīgi tūrisma galamērķi	63
Piemērs: Ilgtspējīga tūrisma galamērķa attīstības stratēģija – Lofotu salas, Norvēģija	64
7.5. Citi	66
8. Tūrisma ētikas kodekss	67
9. Izmantotie avoti	68
PAR PROJEKTU:	69

1.

KO NOZĪMĒ BŪT ILGTSPĒJĪGAM LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMAM

Vai zaļajai saimniekošanai ir kādas priekšrocības un ko es iegūšu no tā, ka saimniekošu videi draudzīgāk? - šādu jautājumu bieži uzdod lauku tūrisma uzņēmēji. Šī rokasgrāmata veidota kā praktisks padomdevējs lauku tūrisma uzņēmējiem – naktsmītņu un atvērto lauku saimniecību īpašniekiem, atbildot uz jautājumiem par to, kas ir ilgtspēja lauku tūrismā un kādēļ mūsdienīgam lauku tūrisma uzņēmējam ieviest ilgtspējīgas attīstības principus savā uzņēmumā.

Lauku tūrisms Eiropā un Skandināvijā kļūst arvien profesionālāks un pieejamāks. Tas dod cilvēkiem iespēju piekļūt dabai, tīrai pārtikai, saglabātajām kultūras vērtībām - „vietējais” ir aktuāls.

Piemēram, 2016. gadā *Innovation Norway* (Norvēģijas valdības aģentūra uzņēmējdarbības veicināšanai) uzdevumā veiktais pētījums liecina, ka 71% ārvalstu ceļojumu rīkotāju uzskata, ka nākamā 5 gadu laikā palielināsies pieprasījums pēc ilgtspējīgiem galamērķiem. Tūrisma operatori un klienti izvirza lielākas prasības pakalpojumu sniedzējiem, un paredzams, ka ilgtspēja būs atbilstības un rentabilitātes priekšnoteikums. *VisitFinland*, (Somijas nacionālā tūrisma attīstības un mārketinga organizācija) ir izveidojusi ilgtspējīga tūrisma produktu atbilstības programmu uzņēmumiem un galamērķiem, un vienlaicīgi veic mārketinga kampaņu, popularizējot Somiju kā ilgtspējīgu tūrisma galamērķi.

Jēdziens „ilgtspējīgs tūrisms” tika radīts, reaģējot uz tūrisma negatīvajām ietekmēm. Ievērojot ilgtspējīgas saimniekošanas principus, negatīvās ietekmes tiek novērstas vai samazinātas.

Ilgtspējai tūrisma biznesā ir praktiskas izpausmes un ieguvumi, piemēram:

- **reāls resursu ietaupījums un izmaksu samazinājums**, saimniekojot videi draudzīgi un efektīvi izmantojot pieejamos līdzekļus;
- **videi draudzīga un sociāli atbildīga uzņēmuma reputācija un tēls** atbilst mūsdienu tirgus pieprasījumam, veicina klientu atgriešanos, piesaista jaunus klientus;
- pasaulē arvien biežāk investīciju aizdevumu kritērijos tiek iekļauti sociālie un vides nosacījumi. Tas ilgtspējīgiem uzņēmumiem **palīdz piesaistīt finanšu kapitālu;**
- **talantīgi jaunie speciālisti** izvēlas strādāt uzņēmumos, kuriem ir plašāka vērtību skala un redzējums, kuri piedāvā izaugsmes iespējas;

- ilgtspējas pasākumi un politika **uzlabo vietējo situāciju**. Tie ietekmē ne tikai tūristus, labumu gūst arī vietējie iedzīvotāji;
- tūroperatori arvien vairāk ievēro ilgtspējas principus un **izvēlas par sadarbības partneriem** tādus uzņēmumus, kas strādā atbilstoši ilgtspējas kritērijiem;
- **uzņēmējs gūst personisku gandarījumu**, saimniekojot videi draudzīgi, sociāli atbildīgi un vienlaikus gūstot peļņu.

Mūsdienīgs lauku tūrisma uzņēmējs, kurš seko tirgus pieprasījuma tendencēm:

- ievieš un uzlabo savā saimniecībā praktiskus risinājumus **vides resursu saudzēšanai,**
- apzinās savu saistību ar vietējo apkārtni un sabiedrību, ietekmē to un piedalās vietējās norisēs, kas vērstas uz **dzīves kvalitātes uzlabošanu,**
- **vairo gan savu, gan vietējās kopienas labklājību**, gūstot peļņu, maksājot nodokļus, atbalstot vietējās iniciatīvas.

Šajā materiālā apskatīti svarīgākie ilgtspējīga lauku tūrisma uzņēmuma darbības aspekti. Tie ilustrēti ar piemēriem no lauku tūrisma uzņēmumiem Latvijā, Igaunijā, Norvēģijā.

2.

ILGTSPĒJĪGA LAUKU TŪRISMA UZŅĒMĒJDARBĪ- BAS VEIDI

Ko saprotam ar ilgtspējīgu lauku tūrisma biznesu? Tādu, kas ir maza mēroga (piemēram, - vienas ģimenes), ilgtermiņa (to turpina bērni), kur tiek vīdei draudzīgā un atbildīgā veidā izmantoti apkāmes dabas resursi (dabas aizsardzības aspekts), rūpējoties arī par resursu turpmāko aizsardzību, tiek radītas darba vietas (ekonomiskais aspekts) lauku teritorijās, notiek sadarbība ar vietējiem ražotājiem un vietējiem iedzīvotājiem (sociālais aspekts), un kas ir attiecīgi izvēlētai klientu mērķauditorijai draudzīgs. Svarīga nozīme ir produkta mārketingam, kuram arī jāatbilst iepriekšminētajiem aspektiem (notiek sadarbība ar vietējo pašvaldību un tūrisma informācijas centru, utt.). Tālākajās apakšnodaļās ir īsi uzskaitīti ilgtspējīga biznesa veidi un minēti konkrēti piemēri no prakses.

2.1. LAUKU TŪRISMA MĪTNES

Lauku tūrisma mītne tiek definēta kā neliels (ne vairāk kā 40 gultas vietas) viesu izmitināšanas pakalpojumu sniedzējs, kura piedāvājums apvieno personisku uzmanību, klusumu, mieru un garantētus kvalitātes standartus ar labi saglabātu dabas vidi un sabiedrības un kultūras autentiskumu, kas saistīts ar vietējiem iedzīvotājiem, tradīcijām, izstrādājumiem, ēdieniem un kultūrvēsturisko mantojumu, ievērojot drošību un saudzējot minētos resursus. Iepriekš minētie kritēriji ir pamats ilgtspējīga tūrisma produkta veidošanai. Lauku tūrisma mītnes ir viens no mazās un vidējās uzņēmējdarbības veidiem konkrētajā teritorijā.

PIEMĒRS:

Lauku viesnīca „Engø gård”, Norvēģija

www.dehistoriske.com/destinations-in-norway/oslo-area/hotels/engo-gard/

Viesnīca strādā ar zīmolu „Vēsturiskās viesnīcas un restorāni”. Šis zīmols piedāvā tradicionālas vērtības mūsdienu Norvēģijā. Zīmola viesnīcas un restorāni ierīkoti atjaunotās vēsturiskās muižās, lauku mājās un citās vēsturiskās ēkās. Viesnīca „Engø gård” atrodas Oslo apkaimē, atjaunotā lauku namā ar dārzu. Viesnīca piedāvā Spa pakalpojumus un programmas tuvējā apkārtnē, piemēram, laivu izbraucienus arhipelāgā, divu dienu gardēžu tūri Norvēģijas Austrumu daļā, baudot vietējos ēdienus, un citas iespējas iepazīt vietējās vērtības.

2.2. PĀRTIKAS UN ĒDINĀŠANAS PAKALPOJUMI

Ilgtspējas princips ir pēc iespējas vairāk izmantot vietējā apkārtnē un savā saimniecībā audzētu pārtiku. Ceļojot uz ārvalstīm vai citiem Latvijas reģioniem, īpašu interesi izrādām par vietējām tradīcijām, starp kurām nozīmīga sastāvdaļa ir vietējais ēdiens un dzēriens. Nacionālās un reģionālās virtuves tradīciju saglabāšana ir svarīgs nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas aspekts. Baudot ēdienu, izmantojam arī citas maņas, ne tikai redzi un dzirdi – arī garšu, ožu, tausti, kas ir nozīmīgi elementi mūsdienu interaktīvā tūrisma produkta veidošanā.

PIEMĒRS:

Restorāns „Otra Puse”, Latvija

www.celotajs.lv/lv/e/mielasts_zejnieku_seta

Ģimenes veidots un vadīts uzņēmums Ziemeļkurzemes piekrastē, kas piedāvā ieskatu zvejniecības un latviskā dzīves stila tradīcijās. Tiek popularizēti vietējie produkti, kas nākuši no jūras un apkārtnes mežiem, sagatavojot un pasniedzot tos gan senās tradicionālās, gan mūsdienu latviešu virtuves interpretācijās. Piedāvājumā gan pastāvīga ēdienkarte, gan sezonāls piedāvājums.

Pasākumu organizēšana grupām:

„Mielasts zvejnieku sētā” (piekrastes tradīcijas, zivju mielasts, izbrauciens ar zvejas laivām), kā arī baudāmas un izziņošanas meistarklases;

„Ražots Rojā” (Rojas novada zivju pārstrādes uzņēmumu produkcijas un restorāna virtuves zivju ēdienu degustācijas un iespēja pašiem pagatavot);

„Nacionālās virtuves īpatnības” (sezonālie latviešu ēdieni – zivju kūpināšana, nēgu sagatavošana, Jāņu siers, bukstiņputra, sklandu rauši u.c. pēc viesu vēlmēm un pieprasījuma);

„Renģēdāju dzīres” (zivs, tās sagatavošana, ēdienu pagatavošana un degustācija);

„Dižrauvu dzīres” (sklandu rausis - oriģinālās un inovatīvās versijas, to gatavošana, degustācija).

Piedāvājumā vietējo uzņēmumu produkcija - plašs zivju konservu klāsts, Sabiles vīns un sidrs, augļu un ogu sukādes, pašu saimniecībā spiesta EKO ābolu sula u.c.

Restorāns „Otra Puse” izmanto mārketinga zīmi „Latviešu virtuve” un ir saņēmis kultūras zīmi „Latviskais mantojums”.

„Latviešu virtuve”- ēdināšanas uzņēmumi, kuros pasniedz latviešu ēdienus.

Tradicionālie latviešu ēdieni ir daļa no kultūras zīmes „Latviskais mantojums”. Šie uzņēmumi klientiem piedāvā tradicionālos latviešu ēdienus vai to mūsdienu versijas.

Viesnīca „Thon Hotel Lofoten”, Norvēģija

www.thonhotels.no/lofoten

Viesnīca „Thon Hotel Lofoten” atrodas idilliska arktiskā ciemata *Svolvær* ainaviskajā ostā, pašā Lofotu salu sirdī. *Hurtigruten* kruīza līnijas piestātne atrodas tikai dažu soļu attālumā no viesnīcas, visas vietējās apskates vietas ir ērti sasniedzamas, ejot kājām. Viesnīca atrodas blakus vietējam mākslas un kultūras centram.

Viesnīca sevi pozicionē kā sociāli atbildīgu uzņēmumu un ievēro ilgtspējas principus arī ēdināšanas pakalpojumos. Savā mājas lapā viesnīca informē viesus par konkrētiem ilgtspējas pasākumiem ēdināšanas jomā:

www.thonhotels.com/social-responsibility/sustainable-food/

ILGTSPĒJĪGA PĀRTIKA

Thon Hotels viesnīcu ķēde kā uzņēmums ir apņēmis arvien vairāk izmantot ilgtspējīgus pārtikas produktus. Uzņēmuma mērķis ir nodrošināt viesus ar pārtiku no tādiem piegādātājiem, kuri atbilst uzņēmuma standartiem attiecībā uz kvalitāti, drošību un atbildību vides jomā.

KVALITĀTE

Olav Thon grupas centrālā iepirkumu departamenta darbinieki pastāvīgi sadarbojas ar pārtikas piegādātājiem, iepērkot vislabākās kvalitātes pārtiku. Mērķis ir nodrošināt izcilu kvalitāti, izmantojot svaigus un minimāli apstrādātus produktus. Pārtikas un dzērienu nodaļu vadītājus regulāri apmāca restorānu šefpavāri.

PĀRTIKAS NEKAITĪGUMS

Uzņēmums sadarbojas ar labākajiem

Norvēģijas piegādātājiem, iepērkot tikai tādus produktus, kuru izcelsme ir izsekojama. Vienmēr ir precīzi zināms, no kurienes nāk viesiem gatavotā ēdiena sastāvdaļas. Tiek rūpīgi veikts iekšējais audits, bieži pārbaudes veic pārtikas drošības inspekcija, tādējādi garantējot, ka ēdiens tiek gatavots drošā un higiēniskā vidē.

BIOLOĢISKI RAŽOTA UN VIETĒJI AUDZĒTA PĀRTIKA

Viesnīcas viesiem brokastīs katru dienu ir pieejami vismaz 5 bioloģiski ražoti produkti.

RESTORĀNI *BRASSERIE PALEO* UN *PALEO ARCTIC*

Uzņēmums ir ieviesis restorāna koncepciju *Brasserie Paleo*. Koncepcija tika paplašināta, atverot restorānu *Paleo Arctic* viesnīcā *Thon Hotel Lofoten*. Paleo virtuves pamatā ir dabīgas, nepārstrādātas un vietēji ražotas sastāvdaļas, sezonāli dārzeņi un bioloģiski produkti. *Paleo* koncepcija paver ceļu jaunam uzsvaram uz izcilu kulināriju *Thon Hotels* viesnīcās un kalpo par paraugu mūsu nākamajiem restorāniem. 2015. gada *Michelin* ceļvedi *Brasserie Paleo* novērtēts ar divām dakšām.

PASAULĒ LABĀKĀS PUSDIENAS

2015. gadā sākās mūsu sadarbība ar *Ørjan Johannessen*, pasaules kulinārijas mākslas čempionu, lai izstrādātu „Pasaules labākās pusdienas”. Kopā mēs izstrādājām vairāk nekā 50 jaunas pusdienu ēdienkartes iespējas mūsu konferenču klientiem, tādējādi nodrošinot viņu viesiem vislabāko iespējamo pusdienu baudīšanas pieredzi.

2.3. AKTĪVAIS TŪRISMS

Uzņēmējdarbība aktīvajā tūrismā visbiežāk ietver inventāra nomu un transfēra pakalpojumus (piem., velo, laivu tūrisms), gida pakalpojumus, maršrutu izstrādi, un citus specializētus pakalpojumus.

PĀRGĀJIENU MARŠRUTI

Sākot ar 2017. g. Latvijā ir uzsākta jauna iniciatīva – garas distances pārgājienu maršrutu izveide, kas iekļaujas Eiropas garo distanču pārgājienu maršrutu tīklā. Minētajā gadā tika uzsākta Jūrtakas izveide. Jūrtaka ir ap 1200 km garš pārgājienu maršruts gar Baltijas jūras piekrasti, kas sākas pie Nidas un beidzas Tallinā, iekļaujoties E9 Eiropas pārgājienu maršrutā, bet 2019. g. uzsākta Mežtakas izveide, kas ir vairāk kā 1100 km garš pārgājienu maršruts, šķērsojot Latviju un Igauniju cauri abu valstu mežainākajām teritorijām – nacionālajiem parkiem, aizsargājamo ainavu apvidiem, upju ieleju krastiem, Peipusa un Ziemeļigaunijas piekrasti. Mežtaka iekļauja Eiropas garo distanču pārgājienu maršrutā E11.

Vairāk informācijas:

www.coastalhiking.eu

www.baltictrails.eu

Tūrisma uzņēmēji, kuri atrodas šo pārgājienu maršrutā, sniedz ēdināšanas, naktsmītņu, transfēra un citus nepieciešamos pakalpojumus.

Par to, kā veidot pakalpojumus kājnieku tūrisma mērķauditorijai, lasāms rokasgrāmatā uzņēmējiem „Pārgājienu Tūrisms” www.celotajs.lv/lv/news/item/view/807.

VELOMARŠRUTI

Latvijā ir dažāda garuma maršruti – gan lokāli, vienas pašvaldības mērogā, gan reģionāli, kas iepazīstina ar plašākiem – vēsturiskajiem Latvijas novadiem, gan arī starptautiski, kas iekļaujas Eiropas velomaršrutu – EUROVELO tīklā, kā piemēram, „Dzelzs priekšgars” nr. 13, „Apkārt Baltijas jūrai” nr. 10 u.c. Sekojot līdz Eiropas tendencēm, Latvijā uz bijušo dzelzceļu bāzes tiek veidoti t.s. „Zaļie maršruti” jeb Greenways. Daudzās lauku tūrisma saimniecībās piedāvā velosipēdu nomu. Velotūrisms kā videi draudzīga tūrisma veids ir attīstām, līdztekus inovācijām kā elektrovlosipēdi un elektriskie skūteri.

Latvijas velomaršrutus var apskatīt šādās vietnēs:

- **Aktīvā Latvija**
www.aktivalatvija.lv/latvijas-velomarsrutu-kartes-liels-apkopojums
- **Latvijas Riteņbraucēju apvienība**
www.bicycle.lv/online-karte
- **Latvijas Velokarte**
www.velokarte.divritenis.lv
- **Latvijas Zaļo ceļu asociācija**
www.greenways.lv
- **LLTA „Lauku ceļotājs”**
www.celotajs.lv/cont/tour/tours/cycling_lv

Uzņēmējiem var noderēt „**Velotūrisma praktiķa un pakalpojumu sniedzēja rokasgrāmata**”, kurā aprakstīti velobraucēju tipi un vajadzības. Rokasgrāmata atrodama šeit: http://old.vidzeme.com/material/mat_20111222172342.pdf

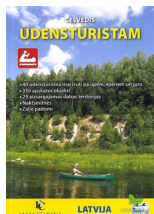
ŪDENSTŪRISMA MARŠRUTI

Līdztekus klasiskajiem ūdenstūrisma maršrutiem pa Gauju, Salacu, Abavu, Irbi, pēdējā laikā iezīmējas jauna tendence veidot netradicionālus ūdenstūrisma piedāvājumus pa mazāk zināmām upēm ar dažāda tipa viegli transportējamām un vadāmām laivām, sākot no Rīgas centra kanāla, turpinot ar Latvijas mazajām upēm, t.sk. pavašaros un beidzot ar saullēkta sagaidīšanu Ķemeru tīrelī. Līdztekus tiek domāts arī par lielo upju – Daugavas un Lielupes iesaisti jaunos ūdenstūrisma maršrutos. Aizvien populārāki kļūst arī cita veida upju un ezeru izmantošanas veidi, piemēram – SUPi.

Ūdenstūrisma maršrutu piemēri:

- **46 kartes:**

www.upesoga.lv/lv/noderigi/i/22/denstrisma-kartes/

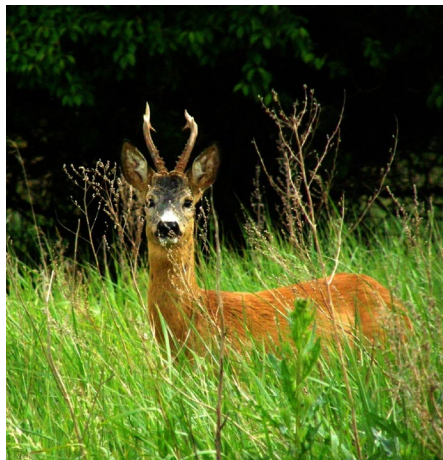

- **Celvedis ūdenstūristam:**
www.celotajs.lv/lv/p/view/CelvedisUdensturistam2009

DABAS TAKAS

Visā Latvijas teritorijā ir izveidotas dabas un izziņas takas, kuras uztur galvenokārt pašvaldības, DAP, Latvijas Valsts meži, dažkārt arī lauku tūrisma uzņēmumi. Pārsvārā tās ir īsas (līdz 10 km), piemērotas pastaigām dažū stundu garumā ar dabas – augu, dzīvnieku, ainavas, dažādu biotopu (mežu, purvu, upju krastu) izziņas elementiem. Viena no populārākajām ir 3,5 km garā Ķemeru tīreļa dabas taka.

Uzņēmēji, izmantojot dabas takas un dabas vidi, piedāvā arī cita veida aktīvā tūrisma un atpūtas produktus – nūjošanas maršrutus, nūju īri, populāri kļuvuši pārgājieni ar purva korpēm vasarā un ziemā. Veidojot maršrutus Latvijas purvos ar purva korpēm, tos iepriekš jāaskaņo ar DAP, lai izvairītos no jutīgu sugu ligzdošanas vietu iekļaušanu šādos maršrutos.

DABAS VĒROŠANA

Kā ilgtspējīga dabas tūrisma piemērus, kur tiek domāts par pašu resursu aizsardzību un to ilgtermiņa izmantošanu, var minēt šādus tūrisma produktus:

- **Augu vērošana:**

www.tourism.sigulda.lv/userfiles/content/attachment/1540994753146.pdf

- **Lašveidīgo zivju vērošana:**

www.entergauja.com/userfiles/files/Web_24_LV_Zivis_2.pdf

- **Sēņošana un sēņu vērošana:**

www.celotajs.lv/lv/c/tour/spec/mushrooming?49

- **Putnu vērošana:**

www.celotajs.lv/cont/tour/tours/files/Sli-teres_NP/LV/Putni_LV_jpg.pdf

- **Zvēru vērošana:**

www.celotajs.lv/cont/tour/tours/files/Sli-teres_NP/LV/Zveri_LV_jpg.pdf

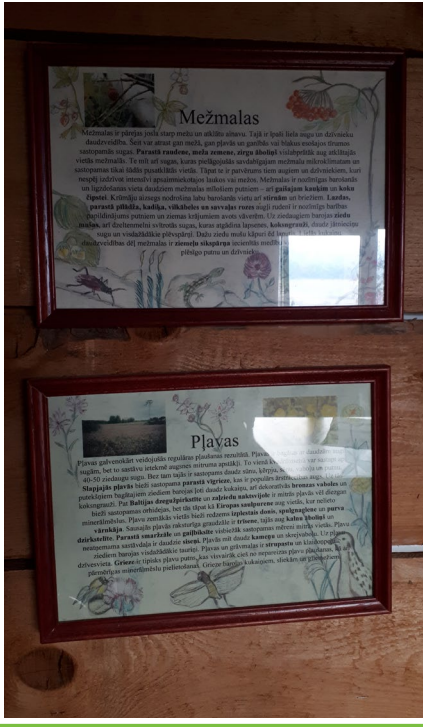
DAP ir izveidojusi mobilo aplikāciju „**Dabas tūrisms**”, kurā apkopota informācija par Latvijas dabas takām, skatu torniem un dabas izglītības vietām
<https://play.google.com/store/apps/details?id=lv.cube.daba&hl=lv>

PIEMĒRS:

Brīvdienu māja „Bramani”, Latvija

www.brammani.lv

Brīvdienu mājā viesiem pieejamās telpās pie sienām izvietoti rāmīši, kuros klientiem saprotamā un draudzīgā veidā izskaidroti apkaimē sastopamie biotopi – meži, pļavas, purvi u.c. Ir pakaidrota to nozīme dabā un kādi iemītņieki – augi un dzīvnieki tos apdzīvo.

PIEMĒRS:

Viesu nams „Stikāni”, Latvija

www.celotajs.lv/lv/e/stikani

„Stikānos” piedāvā putnu vērošanu profesionāļiem. Šeit ir pieejami profesionāla putnu vērotāja pakalpojumi, bibliotēka ar grāmatām un noteicējiem, tālskatis, putnu vērošanas slēpnis un informācija par apkaimē interesantām putnu vērošanas vietām. Viesu namā ir izveidots aktuālais putnu saraksts, kas novērots attiecīgajā mēnesī tuvākajā apkaimē.

VIDES UN DABAS GIDI

Iepriekš minēto produktu veidošanā viens no svarīgākajiem aspektiem ir profesionālu vides un dabas gidu iesaiste, bez kuriem daudzi no šiem produktiem nespētu pastāvēt. Tā pozitīvās puses ir šādas:

- Dabas gids rūpējās par resursa, kuru izmanto, aizsardzību un saglabāšanu;
- Tiek nodrošināts klientu izglītošanās aspekts;
- Parasti šādi produkti tiek piedāvāti nelielām tūristu grupām, kas nerada lielu traucējuma efektu un ekoloģisko pēdu;
- Tiek sekmēta vietējā uzņēmējdarbība un izmantoti vietējie pakalpojumi (ekonomiskais aspekts).

„Lofoten Aktiv AS”, Norvēģijawww.lofoten-aktiv.no

Pēc vairāku gadu pieredzes gida darbībā, *Jann Engstad* 1979. gadā nodibināja savu pirmo uzņēmumu. Šobrīd viņam pieder uzņēmums Lofoten Aktiv AS, kas nodarbina tikai vietējos gidus un instruktorus. Uzņēmums piedāvā izbraucienus ar kajakiem un laivošanas apmācību, pārgājienu kalnos, pārgājienu ar sniega kurpēm. Uzņēmuma darbības pamatā ir pieredze, drošība, vietējo dabas un laika apstākļu pārzināšana. Visas ekskursijas vada sertificēti gidu un instruktoru, kuri dzimuši vai dzīvojuši Lofotenē un labi pazīst apvidu. Viņi pārzin vislabākās vietas, maršrutus un nometnes gan īsiem dienas izbraucieniem, gan garākiem braucieniem un pārgājieniem ar nakšņošanu. Kopš 2008. gada uzņēmumam Lofoten Aktiv ir Norvēģijas ekotūrisma sertifikāts.

Uzņēmums darbojas saskaņā ar Pasaulē dabas fonda programmas „Tūrisms un dabas aizsardzība Arktikā” vadlīnijām. Tās sniedz skaidrus pamatnoteikumus, kas jāievēro dabā. Piemēram, Lofotenē nav atļauts izmantot sniega motociklus, nav atļauta helikopteru nosēšanās ārpus lidostām un lidlaukiem.

Jann Engstad ir viens no pirmajiem pieciem eiropiešiem, kas apguvis ASV izveidoto LNT (Leave no Trace - „Neatstāj pēdas”) divu gadu apmācības programmu. Vienkārši izsakoties, šī programma apmāca izmantot dabu tā, lai mūsu klātbūtne tajā nav manāma, un lai ilgtermiņā daudziem cilvēkiem būtu iespēja droši izmantot tīru dabas vidi.

Daži šīs programmas noteikumi, ko uzņēmums ievēro savā praksē:

- Dot iespēju apgūt un praktizēt LNT metodes kopā ar Lofoten Aktiv, izmantojot šīs metodes gidu darbā un popularizējot kā ideālu prakses modeli klientiem un citiem uzņēmējiem reģionā;
- Ar savu darbību aktīvi popularizēt atbildību par vidi, respektējot vidi un kultūru, kurā dzīvojam. Mācīt klientiem, kā dzīvot un darboties dabā, neatstājot pārāk daudz taustāmu pēdu;
- Veidot pozitīvas attiecības un radīt vidi, kurā mēs varam dalīties savās domās un idejās par vidi draudzīgu, uz ilgtspēju balstītu tūrismu;
- Apgūt jaunas koncepcijas, kā ilgstoši uzturēties dabā. Būt atvērtiem jaunām idejām, aprikojumam, tendencēm un paņēmieniem savā darbības jomā.

2.4. ATVĒRTĀS SAIMNIECĪBAS

Atvērtās saimniecības ir zemnieku, amatnieku saimniecības, mazi un arī lieli ražojoši uzņēmumi, piemājas saimniecības u.c., kas uzņem apmeklētājus, piedāvājot uzņēmuma apskati (ekskursiju), ražošanas procesa iepazīšanu un gatavās produkcijas (arī suvenīru) iegādi. Daļa no uzņēmumiem raduši iespēju klientiem pašiem pielikt roku dažādos lauku un amatniecības darbos, piedāvājot interaktīvu produktu. Ļoti nozīmīgs aspekts ir apmeklētāju izglītošana. Daudzi no minētajiem uzņēmumiem ir veiksmīgi atraduši līdzsvaru starp ražošanu un apmeklētāju apkalpošanu. Pēc saimniecības apmeklējuma pircēji labprātāk iegādājas to ražojumus tirdzniecības vietās. Tādējādi atvērto saimniecību piedāvātais tūrisma produkts ir labs saimniecības ražojumu mārketinga piemērs.

PIEMĒRS:

„Atvērtās dienas laukos” (ADL)

ir ikgadējs lauku apceļošanas un iepazīšanas pasākums, kas tradicionāli notiek kādā no nedēļas nogalēm tūrisma sezonas sākumā. Akcijas mērķis ir popularizēt laukus, laukos audzētus, ražotus, gatavotus produktus, pakalpojumus, kā arī ieinteresēt iedzīvotājus iepazīt lauku dzīvi, nobaudīt lauku labumus, atrast saimniecības, no kurām iegādāties laukos audzētus un ražotus produktus, kā arī izbaudīt aktivitātes un sajūtas, ko var piedzīvot laukos. Akcijā piedalās naktsmītnes, amatnieki, pirtnieki, pārtikas ražotāji, biškopji, stādu audzētāji, lielās lauku saimniecības, pilis un muižas, atrakciju parki, lauku krodziņi un restorāni, dabas takas un daudzi citi. Akcijas dienās saimnieki piedāvā atlaides, īpaši sagatavotus pasākumus un programmas. Akcijas ietvaros saimniecības pie sevis rīko izziņošanas ekskursijas, koncertus,

spēles un rotaļas, gardumu degustācijas, tirgošanos par izdevīgākām cenām, kā arī daudzīgākas cenas saviem produktiem un pakalpojumiem. ADL akcijā piedalās arī tādās saimniecības, kas ikdienā apmeklētājus neuzņem, taču izmanto šo akciju savas produkcijas popularizēšanai. Akcijas popularizēšanai tiek sagatavota karte ar dalībnieku aprakstiem un kontaktinformāciju.

Lauku Celotājs
celotajs.lv

ATVĒRTĀS DIENAS LAUKOS

BAUDI LAUKUS

Latvija
4. - 6. maijā

Lietuva
11. - 13. maijā

200 SAIMNIECĪBAS

BALTĀ GALDAUTA SVETKI, MEISTARKLASES, DEGUSTĀCIJAS, RADOŠAS DARBĪNĪCAS, PĀRGĀJIENI, LAIVOŠANA, MAKSĶERĒŠANA, IZJĀDES, SPĒLES, ROTAĻAS, LAUKU GARDŪMI, TIRGOŠANĀS, EKSKURSIJAS, PIKNIKA VIETAS, U.C.

www.celotajs.lv/atvertasdienas

**Senlaiku mājiņa „Pähkli”,
Igaunija**

www.visitestonia.com/en/pahkli-prime-val-hut

Ja meklējat kaut ko īpašu, senlaicīgu un savdabīgu, tad šī senā pirts mājiņa ir lieliska vieta atpūtai un relaksācijai Hījumā salā. Mājiņa ir būvēta no resniem baļķiem un tai ir velēnu jumts. Mājā ir pirts. Senlaiku mājiņa „Pähkli” ir piemērota ģimenēm ar bērniem, jo šeit bērni var meklēt piedzīvojumus pašu radītā pasākā, bet vecākiem ir pieejams viss nepieciešamais, lai atpūstos. Mājā ir virtuves stūrītis un pagalmā āra virtuve un ugunsкура vieta.

Lauku sētas pagalmā dzīvo trīs īpaši mīlīgas alpakas. NB! Senlaiku pieredzi piedāvā tīra, bet laukiem raksturīga sausā tualete.

2.5. KEMPINGI

Ilgtspējīga lauku tūrisma uzņēmuma principiem atbilst glampingi – labiekārtotas un elegantas kempinga naktsmītnes dabā, kas sniedz maksimālas ērtības neskartas dabas baudītājiem un ir iekārtotas ar īpašu uzmanību pret estētiku. Angliskais nosaukums glamping radies, savienojot vārdus *glamour* un *camping*. Kempinga teltis un to interjers var būt arhitektu un dizaineru radīti, kempinga teltī ir elektrība, siltums, grīda, mēbeles, plašums. Šāda luksus piedāvājuma mērķauditorija ir klienti, kuri atbildīgi izturas pret vidi. Tas nekādā gadījumā nav masu tūrisma piedāvājums, ar ko bieži asociējas kempinga naktsmītne.

Glamping „Klaukas”, Latvija

www.glampings.lv

Glamping piedāvā astoņas labiekārtotas teltis ar elektrību. Katrai teltij piešķir-

ta savā individualitātē. Koplietošanas virtuve, viesu koplietošanas teltis ar lasītuvu un wifi pieeju, koplietošanas duša ar siltu ūdeni un labierīcībām.

3.

RESURSU ILGTSPĒJĪGA IZMANTOŠANA

Resursu saudzēšana ir svarīgs ilgtspējas aspekts. Šajā jomā notiek nemitīgas pārmaiņas, gan attīstoties tehnoloģijām, gan mainoties sabiedrības attieksmei un paradumiem. Saimniekiem jāspēj sekot līdzi jaunumiem un ieviest tos savā saimniecībā.

3.1. ENERĢIJAS TAUPIŠANA UN RAŽOŠANA

Šī nodaļa sniedz ieteikumus, kā samazināt kopējo elektroenerģijas patēriņu, un kā enerģiju patērēt efektīvāk, rūpējoties par dabas resursiem un mazākiem rēķiniem.

3.1.1. ELEKTROENERĢIJAS PATĒRIŅŠ

PATĒRIŅA NOVĒROJUMI UN ANALĪZE

Elektrības patēriņu varam novērtēt pēc skaitītāja (u) rādītājiem. Tiem ir vērts sekot līdz gan pa atsevišķiem mēnešiem/sezoniem, gan pa gadiem, analizējot kopējo enerģijas patēriņu dažādos laika periodos un saprotot ietekmes. Ja ir vairāki skaitītāji, var salīdzināt atsevišķu objektu energopatēriņu. Datus var apkopot atsevišķā žurnālā vai Excel tabulā. Ja elektroenerģijas patēriņš ir liels, un nav noteicami lielākie elektrības patērētāji, tad iespējami divi risinājumi. Pirmais – iegādāties strāvas patēriņa mērītāju un izmērīt katras iekārtas energopatēriņu atsevišķi. Otrais – veikt uzņēmuma energoauditu.

STRĀVAS PATĒRIŅA MĒRĪTĀJS

Strāvas patēriņa mērītāju var nopirkt mājsaimniecības preču veikalos. Tas ir jāiesprauž kontaktligzdā starp testējamo elektroiekārtu un kontaktligzdu.

Atkarībā no modeļa, strāvas patēriņa mērītājiem ir papildu funkcijas, kas parāda slodzes, lielākā patēriņa laiku un citus rādītājus. Patērēto strāvu mēra vismaz septiņas dienas, lai redzētu patērēto strāvas daudzumu nedēļas laikā (lauku tūrisma saimniecībām patēriņa noteikšana var būt aktuāla tieši nedēļas nogalēs), un pēc tam pievieno citai testējamai elektroiekārtai. Atkarībā no iegūtajiem rezultātiem, var domāt par risinājumiem, kā konkrētām iekārtām samazināt elektrības patēriņu.

AUTOMĀTISKIE GAIŠMAS SLĒDŽI

Automātiskie slēdži, kas darbojas uz kustību vai apgaismojuma intensitātes sensoriem. Tas ir ļoti efektīvs risinājums, īpaši gadalaiku griezumā, jo ieslēdz/izslēdz gais-

mu tad, kad ir iestājusies krēsla, vai izslēdz brīdī, kad iekštelpu vai āra apgaismojums jau ir pietiekams. Iekštelpās ir svarīgi, lai sensora reaģēšanas laiks nav pārāk ilgs, piemēram, ieejot tumšā tualetē, vai izejot gaitenī.

DIVDAĻĪGAIS TARIFS

Lielākie elektroenerģijas piegādātāji piedāvā šādu pakalpojumu, kas var īpaši noderēt lielākiem viesu namiem un lauku saimniecībām. Tas nozīmē, ka atsevišķas iekārtas, piemēram, veļas mašīnas, saldētavas (ja glabā tādus produktus, kuriem der šāds režīms) var darbināt naktīs, uzstādot tām laika releju.

IEKĀRTU DĪKSTĀVE

Daudzos viesu namos, īpaši nesezonas laikā, vai nedēļas vidū, kad telpas nav noslogotas, elektrotīklam ir pieslēgtas iekārtas tādos režīmos, kas patērē elektroenerģiju. Viens no biežākajiem piemēriem ir ūdens sildītāji, kuri strādā uz pilnu jaudu, un radiatoru. Ieteicams konsultēties pie ražotāja vai izlasīt instrukcijā, kā regulēt temperatūru laikā, kad šīs ierīces netiek izmantotas. Radiatorus, kam ir termoregulators, var iestatīt „sniegpārslīņas” režīmā, kurā notiek ūdens cirkulācija, neļaujot aizsilt sistēmai, bet tajā pat laikā telpās uzturot minimālu siltumu. Tas pats attiecas uz siltajām grīdām - laikā, kad tās netiek lietotas, tiek iestatīts minimālais režīms.

SILTUMSŪKNIS

Viens no energoefektivitātes paaugstināšanas veidiem ir siltumsūknis. Priekšrocības - tas ir salīdzinoši lēts, vasarā tas ražo aukstumu, bet ziemā – siltumu. Īpaši efektīvs šis risinājums būs telpām, kuras netiek izmantotas katru dienu, un kurās temperatūru var regulēt pēc nepieciešamības.

INFRASARKANĀS LAMPAS

Kaut arī infrasarkanās lampas patērē vairāk elektroenerģijas, tās var ātri un efektīvi izmantot lielu telpu apsildei, īpaši aukstajā gadalaikā, organizējot pasākumus. Infrasarkanās lampas apsilda tikai tos ķermeņus, pret kuriem tās ir vērstas. Nelielas infrasarkanās spuldzes var ievietot dušu un tualetu telpās, kas bieži mēdz būt drēgnas no rītiem un vakaros. Šādā veidā nelielā telpa tiks ātri uzsildīta, radot komforta sajūtu.

SILTĀS GRĪDAS

Nākotnes ēkām ir vērts apsvērt silto grīdu principa izmantošanu arī sienās, iztiekot bez radiatoriem, kas var radīt liekas neērtības.

LAMPU KUPOLI

Svarīgi ir rūpēties par lampu kupolu tīrību. Tas nodrošinās energoresursu ekonomiju. Noputējuši gaismekļi dod par 1/3 mazāk gaismas, nekā spodri.

ENERGOEFĒKTĪVĀS SPULDZES

Spuldžu iedalījums:

1. Halogēnspuldzes – tās ir par 30% ekonomiskākas salīdzinājumā ar kvēlspuldzēm, darbības ilgums līdz 2000 stundām (kvēlspuldzēm divas reizes mazāk);
2. Kompaktās luminiscences spuldzes jeb ekonomiskās/energoefektīvās spuldzes – patērē par 70 – 80% mazāk nekā kvēlspuldzes, un to darbības laiks ir no 6000 līdz 15 000 stundām;
3. Gaismas diožu jeb LED spuldzes ir visefektīvākās. Tās patērē par 85 – 90% mazāk enerģijas, nekā kvēlspuldzes un to darbības ilgums ir no 15 000 – 25 000 stundām.

Vairāk par šo tēmu var izlasīt:

www.rea.riga.lv/files/padomi/majsaimniecibas/Spuldzu_veidi.pdf;

www.elektrum.lv/lv/majai/energoefektivitate/energoefektivitate/apgaisme

www.elektrum.lv/lv/majai/energoefektivitate/markejums#spuldzes.

PIEMĒRS:

Atpūtas komplekss „Turbas”, Latvija

www.turbas.lv

Atpūtas kompleksā „Turbas” gan iekšējās, gan āra apgaismojumā izmantoti LED spuldzes. Saimnieks atzīst, ka elektroenerģijas ietaupījums ir vērtīgs.

ENERGOEFĒKTĪVA SADZĪVES UN BIROJA TEHNIKA

Visaugstākā energoefektivitātes klase ir A+++, bet viszemākā - G klase. Informācija par dažādām sadzīvē izmantojamās tehnikas veidu energoefektivitātes klasēm atrodama

www.elektrum.lv/lv/majai/energoefektivitate/markejums/.

Informācija par energomarkējumu – šeit: www.sadalestikls.lv/klientiem/tarifi/energoefektivitate/energomarkejums/.

PIEMĒRS:

„Baldones Meža māja”, Latvija

www.celotajs.lv/lv/e/baldones_meza_maja

Brīvdienu mājas „Baldones Meža māja” saimnieki, nomainot veco sadzīves tehniku, pievērsa uzmanību energoefektīvākās sadzīves tehnikas iegādei, atzīstot, ka tas ir ilgtermiņa ieguldījums nākotnē.

INFORMĀCIJA KLIETIEM PAR ELEKTROENERĢIJAS TAUPĪŠANU

Klientiem domātajās un publiski izmantotajās iekštelpās un āra zonās ir jāizvieto viegli saprotama informācija par elektroenerģijas taupīšanas pasākumiem. Tie var būt draudzīgi, asprātīgi vai aicinoši uzraksti "taupīt elektrību", "aizejot nodzēst gaismu" un tml. Informācijai jābūt latviešu valodā un biežāk lietotajās svešvalodās, ja mītni apmeklē arī ārzemnieki.

PIEMĒRS:

Viesnīca „Klidziņa”, Latvija

www.klidzina.lv

Viesnīcā viesu numuriņos, kā arī publiskās telpās pie rozetēm un gaismas slēdžiem ir izvietotas informatīvās norādes viesiem par elektroenerģijas taupīšanu.

3.1.2. ELEKTOENERĢIJAS RAŽOŠANA

Ilgtspējas principiem atbilst enerģijas ražošana bez kurināmā patēriņa vai izmantojot atjaunojamus enerģijas resursus. Kā alternatīva fosilajam kurināmajam ir enerģijas iegūšana no atjaunojamiem enerģijas resursiem, piemēram:

- vēja enerģija,
- saules enerģija,
- ūdens enerģija,

- biomas (biogāze, biodeģviela, koksne, salmi),
- zemes siltums un gaisa siltums,
- kūdra (vietējais fosilais kurināmais, taču tā priekšrocība ir apstākļi, ka tas ir vietējais kurināmais, kas neprasa lielus transportēšanas izdevumus),
- elektrība pati par sevi arī ir uzskatāma kā viens no siltumenerģijas ieguves veidiem, kuru var kombinēt arī kopā ar saules enerģiju (fotovoltu paneļi, kolektori).

Latvijā ir lauku tūrisma uzņēmumi, kas līdztekus tradicionālajiem enerģijas ieguves veidiem izmanto alternatīvos. Kā biežāk izmantotais risinājums ir zemes siltums un saules (fotovoltu) paneļi un saules kolektori – elektroenerģijas ieguve no saules, uzsildot ūdeni (saules paneļus un kolektoros var apvienot vienā sistēmā). Saules paneļiem uzkarstot, samazinās to izstrādātais elektroenerģijas daudzums, ko var dzesēt ar ūdeni, kurš savukārt uzsilst, tādējādi radot efektīvāku enerģijas un siltuma apgādes sistēmu.

PIEMĒRS:

Atpūtas centrs „Ezernieki”, Latvija

www.mammadaba.lv/objekti/top-12/atputas-un-turisma-centrs-ezernieki

Atpūtas centrā „Ezernieki” vecie apkures katli ir nomainīti pret efektīvākiem, un tagad ēku apkurināšanai izmanto koksni. Viens no ieguvumiem ir tas, ka katls darbojas, pielāgojoties āra temperatūrai un patērē atbilstošu kurināmā apjomu. Salīdzinot ar vecās paudzes katliem, jaunajam ir augsts sadegšanas lietderības koeficients (līdz pat 94%). Katla uzstādīšanas gaitā tika izolētas caurules, kas ievērojami samazināja siltuma zudumu.

Viesu māja „Senlīči”, Latvijawww.senlici.lv

Uz viesu mājas „Senlīči” jumta kā alternatīvais enerģijas ieguves avots ir uzstādītas saules baterijas. Ar iegūto elektroenerģiju tiek uzsildīts ūdens, kas savienots vienotā ķēdē ar saimnieka paša izveidotu boileru sistēmu. Šī sistēma un saules enerģija ievērojami palīdz ietaupīt līdzekļus, kas tiktu iztērēti par pirktu elektroenerģiju.

3.2. ŪDENS TAUPĪŠANA UN PATĒRIŅŠ

Ūdens ir viens no tiem resursiem, kuram nākotnē būs aizvien lielāka vērtība. Latvija atrodas mērenā klimata zonā, kur nokrišņu daudzums ir lielāks, nekā iztvaikojošā ūdens daudzums, tādēļ ūdens trūkumu izjūtam tikai īpaši karstās vasarās, kad ūdens pietrūkst lauksaimnieciskai ražošanai, dārziem un dažādām kultūrām. Atšķirībā no daudzām citām pasaules valstīm, nevaram iedomāties, ka mums varētu pietrūkt dzeramā ūdens, jo to galvenokārt izmantojam no dziļajiem jeb artēziskajiem urbumiem, kur dzeramā ūdens resursi ir pietiekami. Taču karstajās un ar nokrišņiem trūcīgajās sezonās ūdens trūkumu izjūt arī grodu aku un seklo gruntsūdeņu izmantotāji. Tādēļ viens no ilgtspējīgas saimniekošanas veidiem ir pārdomāts ūdens patēriņš.

REGULĀRA ŪDENS RESURSU PATĒRIŅA UZRAUDZĪBA

Patērētā ūdens daudzumu var noteikti divējādi:

- 1) pēc skaitītāja rādītājiem;
- 2) ja lauku mājā nav skaitītāja, ūdens resursu patēriņu nosaka pēc tā, cik bieži ir jāizsūknē nosēdākas, ja tās ir hermētiskas. Lai samazinātu ūdens patēriņu, lauku tūrisma uzņēmumā ir jāizvieto informatīvas norādes par ūdens taupīšanu, jāizmanto jaucējkrāni (vienroči), aeratori u.c. Nosēdaku izvešanai jāizvēlas sertificēti uzņēmumi, par kuriem nav šaubu, ka noteikumi netiks izlieti grāvi vai ūdenstilpē.

VIESI VAR NOTEIKT VEĻAS MAINĪŠANAS BIEŽUMU

Daudzās viesnīcās jau sen ir ieviesta prakse, ka dvieļus maina tikai tad, ja tie ir netīri un atstāti vannas istabā uz grīdas. Šādu praksi ir vērts pielietot arī lauku tūrisma uzņēmumā, tādējādi samazinot patērētā

ūdens un mazgāšanas līdzekļu daudzumu. Palīdzēs arī atbilstoša satura informatīva zīmīte attiecīgajās telpās.

ŪDENS PATĒRIŅŠ

Ir aprēķīni, saskaņā ar kuriem cilvēks vienā vannāšanās reizē patērē līdz 150 l ūdens, tādēļ ekonomiskākas ir dušas. Ūdens plūsmai klientiem izmantojamā dušā nevajadzētu pārsniegt 9 litrus minūtē, bet krānos – 8 litrus minūtē. Plūsmu dušās un krānos var regulēt ar atbilstošas galviņas – speciāla uzgaļa un aeratora palīdzību. Aerators rada pietiekami spēcīgas plūsmas sajūtas, taču patērētā ūdens apjoms krānā var samazināties līdz pat 50%.

Tualete patērē daudz dzeramā ūdens, tādēļ tā jāaprīko ar kādu no ūdens taupīšanas mehānismiem. Visbiežākais no tiem ir dalītā ūdens nolaišanas sistēma vai poga, kuru nospiež un pietur pēc vajadzības. Jaucējkrāni ļauj ietaupīt līdz 50% no patērētā ūdens daudzuma. Krāni, kuros ir integrēts

termostats, ļauj noturēt arī uzstādīto – optimālo ūdens temperatūru. Ieviešot krānu, dušas un poda ūdens taupīšanas mehānismus, kopējo izlietotā ūdens daudzumu var ietaupīt līdz 50 un vairāk procentiem.

ĀRA TERITORIJĀ IR IZVIETOTAS SAUSĀS TUALETES

Mūsdienās sauso tualesu dizains un funkcionalitāte ir sasniegusi tādu attīstības līmeni, ka tās vairs nav vēsturiskās lauku tualetes – t.s. sirsniņmājiņas. Ja lauku tūrisma uzņēmuma teritorijā ir liela, vai tiek rīkoti masveida pasākumi, ir vērts apspriest iespēju iegādāties sausās tualetes vai izīrēt tās uz lielākiem pasākumiem. Tuaļu skaitu un tipu izvēlēs atkarībā no vietas un apmeklētāju skaita.

Vairāk par tualetēm:

www.biotualete.lv/lv/kompostu-biotualetes.html

www.biolan.lv/produkti/tualetes.html

NOTEKŪDEŅU ATTĪRĪŠANA

Atkarībā no konkrētās situācijas, lauku tūrisma uzņēmums var būt pieslēgts tuvējās apdzīvotās vietas ūdens apgādes un kanalizācijas ūdensvadiem, vai arī izveidot savu notekūdeņu kanalizācijas sistēmu. Individuālas jeb decentralizētas kanalizāciju sistēmas var būt:

- nosēdaku (hermētisku krājvertņu) sistēma,
- septiķi,
- rūpnieciski izgatavotas attīrīšanas iekārtas, t.sk. bioloģiskās attīrīšanas iekārtas.

Ja tūrisma uzņēmums atrodas pilsētā vai ciema robežās, tad kanalizācijas sistēmai ir jānodrošina, ka neattīrīti vai nepietiekami attīrīti notekūdeņi vidē netiek novadīti. Gan nosēdaku (krājvertņu), gan septiķos savāktie notekūdeņi un nosēdumi jānodod pašvaldībā reģistrētam asenizatoram, sašķaņā ar pašvaldības saistošajiem noteikumiem.

Lai notekūdeņu attīrīšanas iekārta tiktu reģistrēta, tās īpašniekam jābūt šādiem dokumentiem:

- Notekūdens attīrīšanas iekārtu pase un/ vai CE marķējums (apliecīnājums, ka attīrīšanas iekārtai ir veikti kvalitātes testi un tie atbilst ES prasībām);
- Notekūdeņu attīrīšanas iekārtu ekspluatācijas vai uzturēšanas noteikumi;
- Ir noslēgts līgums par attīrīšanas iekārtu regulāru tehnisko apkopi;
- Dokumenti, kas apliecina apkopju veikšanu.

Ja uzņēmumā ir notekūdeņu attīrīšanas iekārtas, bet nav iekārtas ražotāju dokumentācija, ir nepieciešams, ka tās apseko atbilstošs komersants un izsniedz apliecīnājumu par iekārtas tehnisko stāvokli un norādījumus tās ekspluatācijai.

Augstāk minētie nosacījumi nav obligāti tūrisma uzņēmumiem, kas atrodas ārpus pilsētām un ciema robežām, taču labās prakses piemērs būtu tos ievērot. Tas novērstu riskus, ka neattīrīti notekūdeņi rada piesārņojumu uz tuvumā esošajām ūdens tilpnēm, kas savukārt izraisa paātrinātu ezeru vai upju aizaugšanu ar aļģēm un ūdens augiem.

Jaunu kanalizācijas un notekūdens attīrīšanas iekārtu izbūve ir jāaskaņo ar pašvaldību, konkrēti ar pašvaldības būvvaldi, norādot notekūdeņu attīrīšanas iekārtas plānoto atrašanās vietu un tehnisko risinājumu – projektu, rasējumu vai tehnisko dokumentāciju. Izveidojot jaunu notekūdeņu attīrīšanas sistēmu, ir jāievēro, lai tā:

- Neatrodas plūdu apdraudētā vietā;
- Atrodas lejup pa nogāzi no dzeramā ūdens akas un gruntsūdens kustības virziena;
- Avārijas gadījumā neapdraud gruntsūdeņus;
- Atrodas no dzīvojamām mājām pa vējam;
- Pie tās var piebraukt ar asenizācijas (apkalpes) mašīnu. Lai tas būtu ērtāk jums pašiem, tad kanalizācijas sistēma ir jāierīko tuvāk pie iebraucamā ceļa.

Vairāk par notekūdeņu attīrīšanu:

www.kanalizacija.lv/kada-notekudenu-attirisanas-iekarta-ir-piemerota-tavai-dzivojamai-majai-lauku-majai-vasarnicai/

www.varam.gov.lv/files/text/ZINIJUMS_ieteikumi.pdf

Bioloģisko attīrīšanas iekārtu uzstādīšana liecina par lauku tūrisma uzņēmuma atbildīgo pieeju notekūdeņu attīrīšanai. Attīrīšanas darbus veic baktērijas, tādēļ svarīgi ir projektēt iekārtas, ņemot vērā konkrētā uzņēmuma atrašanās vietu (mikroklimatiskie apstākļi) un plānot slodzi. Baktērijas jeb t.s. aktīvās dūņas arī jutīgi reaģē uz dažādu ķīmisku vielu (sadzīves ķīmija, pārtikas produkti u.c.) nonākšanu iekārtās. Par bioloģisko attīrīšanas iekārtu izvēli un uzstādīšanu atradīsiet informāciju, interneta meklētājā ierakstot "bioloģisko attīrīšanas iekārtu izvēle/uzstādīšana", kā arī VARAM sagatavotajā ziņojumā: www.varam.gov.lv/files/text/ZINOJUMS_ieteikumi.pdf.

PIEMĒRS:

Viesu māja „Pītagi”, Latvija

www.pitagi.lv

Viesu mājā „Pītagi” notekūdeņu attīrīšanai ir ierīkotas bioloģiskās attīrīšanas iekārtas, kuras kalpo jau 12 gadus. Sistēmas apkope tiek veikta reizi gadā.

3.3. ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA

Kā atzīmē Eiropas Vides aģentūra – plastmasas preču masveida ražošana sākās pagājušā gs. 50. gados, un no 1,5 miljoniem tonnu gadā ir pieaugusi līdz 280 miljoniem tonnu gadā mūsdienās. Apmēram 1/3 no atkritumiem ir vienreiz lietojamais iepakojums. Ap 10 miljoniem tonnu atkritumu nonāk jūrās un okeānos. Tas ir nopietns signāls, lai ikviens Zemes iedzīvotājs pārdomātu savu rīcību – ko var darīt, lai samazinātu gan individuālo, gan kopējo atkritumu daudzumu.

Uzņēmumam nepieciešams redzējums par to, kā samazināt atkritumu daudzumu nākotnē

Biznesa pamatos māca, ka, veiksmīga uzņēmuma pamatā ir skaidra vīzija, kurā vienā teikumā ir formulēts redzējums par to, kādas pozitīvas izmaiņas radīs iecerētā ideja un kā savā darbībā uzņēmums iedzīvinās pašu formulētās vērtības. Ikvienam uzņēmumam ir nepieciešams savs redzējums par to, kādā veidā tas plāno nākotnē samazināt atkritumu daudzumu. Tāpat nepieciešams redzējums attiecība uz vidi - kā uzņēmums, tā ražošanas process un galarezultāts palīdzēs mazināt kopējo ekoloģisko pēdu.

ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANAS PRAKSE

- Atkritumu apsaimniekošanas likums nosaka, ka par sadzīves atkritumu apsaimniekošanas organizēšanu savā administratīvajā teritorijā ir atbildīga pašvaldība. Pašvaldībā var uzzināt, kādas atkritumu apsaimniekotājas kompānijas darbojas minētajā teritorijā. Ja vien ir izvēle, apskatot piedāvājumu, var izvēlēties piemērotāko.
- Uzņēmuma vadītājam jāiepazīstina darbinieki ar atkritumu apsaimniekošanas kārtību, t.sk. – savākšanas, šķirošanas un nodošanas kārtību. Attiecīgās vietās novietotas uzlīmes par atkritumu šķirošanu palīdzēs orientēties šajā jomā gan pašiem, gan klientiem.

- Kur tas iespējams, jālieto biosabrūkošie maisi atkritumu savākšanai.
- Lai pasargātu ūdensvadu un attīrīšanas iekārtas no salvetēm, WC papīra un higiēnas precēm, tualetēs jāizvieto atkritumu urnas. Šos izmetam kā sadzīves atkritumus, vai, ja tie nav netīri, - rīkojamies, kā parasti to darām ar papīra atkritumiem.
- Ja izmanto vienreiz lietojamus traukus, jāizvēlas tie, kas gatavoti no atjaunojamiem resursiem un materiāliem, kas dabā viegli noārdās – papīra, kukurūzas, cietes, bambusa, cukurniedrēm u.c.
- Cik vien iespējams, preces – ikdienā lietojamo sadzīves ķīmiju u.c. jāiegādājas lielos iepakojumos. Tas ir lētāk un videi draudzīgāk, jo tādējādi tiek samazināts atkritumu daudzums. Tas pats attiecas arī uz viesiem piedāvātajiem personīgiem higiēnas līdzekļiem (mazas ziepītes, šampūni un dušas gēli mazās tūbiņās) un pārtikas produktiem – džemu, sviestu u.c. mazās paciņās. Izņēmums, - ja tie ir iepakoti biosabrūkošos materiālos vai atkārtoti uzpildāmi. Vannas istabā varat izvietot ziepju, šampūnu, želeju, balzāmu un losjonu dozatorus. Ja iespējams, ieteicams iepirkties beziepakojuuma veikalos. Iegādājoties saimniecības preces, sadzīves ķīmiju vai produktus, var kooperēties ar kaimiņiem, lai var iepirkt lielākus apjomus par mazāku cenu un mazāku iepakojuma patēriņu;
- Papīru var ietaupīt divas reizes, ja drukā vai raksta jau uz vienreiz izdrukāta papīra otras puses. Arī koku tiek nocirsts divreiz mazāk un dabai paliek mežs, bet mums – vieta, kur doties aktīvā atpūtā, sēņot, ogot un vērot augus un dzīvniekus.
- Domājiet līdzī! Piemēram, vai kokvilnas maisiņš, kas ir ražots citā pasaules daļā un tuksnesī (apūdeņošana, ūdens resursu samazināšanās un iztvaikošana, kuras rezultātā izžūst jūras u.c.) atstāj mazāku ekoloģisko pēdu, kā kāds cits, - vietējais materiāls, vai materiāls, kura ražošanā ir izmantots mazāk resursu un līdz ar to – mazāka ietekme uz dabas vidi.

PIEMĒRS:

Atpūtas un tūrisma centrs „Ezernieki”, Latvija

www.mammadaba.lv/objekti/top-12/atputas-un-turisma-centrs-ezernieki

VIENREIZ LIETOJAMIE TRAUKI

Atpūtas centrā klientu vajadzībām ir pieejami vienreizējās lietošanas trauki – krūzītes, kas veidotas no videi draudzīga materiāla – papīra un bambusa šķiedrām, kas dabā sadalās. Neskatoties uz to, klienti semināros tiek aicināti uz krūzītēm uzrakstīt savu vārdu un lietot vienu un to pašu krūzīti visu semināra laiku.

TĪRĪŠANAS LĪDZEKĻI

Atpūtas centrā sadzīves ķīmiskos tīrīšanas un mazgāšanas līdzekļus iepērk lielos traukos, kas ir ekonomiski izdevīgāk, kā arī videi draudzīgāk, jo nerodas ekstra plastmasas atkritumi. Tālāk – atpūtas centra vajadzībām ķīmiskie līdzekļi, ja nepieciešams, tiek sadalīti pa mazākiem traukiem.

BĪSTAMIE ATKRITUMI

Atpūtas centrā viesiem redzamā vietā ir novietota kastīte, kas ir domāta tukšajām baterijām. Kad kastīte ir pilna, tās saturs tiek aizvests uz tuvāko bīstamo atkritumu nodošanas vietu – visbiežāk veikalā, kur atrodas lielāka izmēra kontainers tukšajām baterijām.

Kempings „Labirinti”, Latvijawww.labirinti.lv

Kempingā „Labirinti” ir izvietotas atkritumu tvertnes stiklam, plastmasai un papīram ar labi saprotamiem un viegli saskatāmiem uzrakstiem.

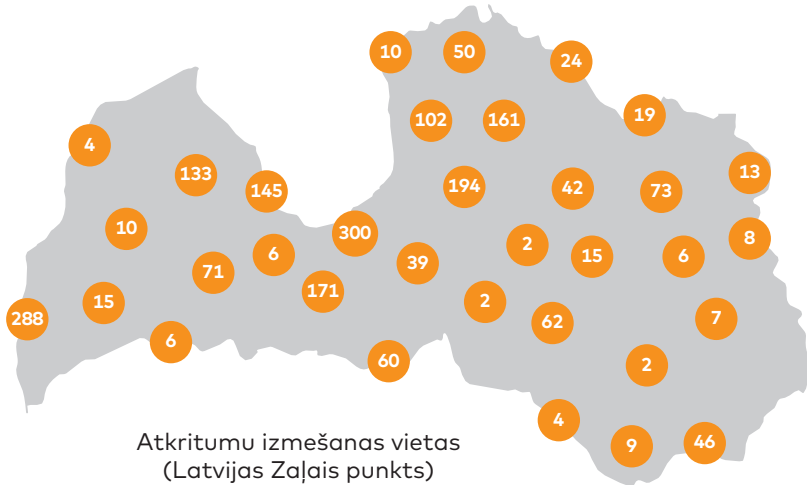
ZERO WASTE VEIKALI:

BURKA	Rīga	www.facebook.com/beziepakojuma/
TURZA	Rīga	www.facebook.com/veikalsTURZA/
Zw ERO VEIKALS	Rīga	www.facebook.com/zerveikals/
ZEMES DRAUGS	Rīga	www.facebook.com/ZemesDraugs/
BER UN SVER	Jelgava	www.facebook.com/berunsver/
IEBER.LV	Cēsis	www.facebook.com/ieber.lv/
NEIEPAKOTS	Sigulda	www.facebook.com/neiepakots/
ZAĻAIS KALNS	Rīga	www.facebook.com/zalaisKalnsZW/
BALZAMIKO	Liepāja	www.facebook.com/veikalibalzamiko/
BRĪVAIS VEIKALS	Ikšķile	www.facebook.com/BRIVAIsvaikals/
CAFÉ M - ZERO WASTE COFFEE SHOP	Rīga	www.facebook.com/CafeMriga/
SEKOEKO	Valmiera/ internetveikals	www.facebook.com/sekoeko.lv/
ZAĻĀ VĀRNA	Liepāja/ internetveikals	www.facebook.com/zero.waste.Liepaja/
ECOFIT	Rīga/ internetveikals	
UNCE EKO	Rīga	

KUR NODOT ATKRITUMUS?

Latvijas Zaļā punkta mājas lapā www.zalais.lv/lv/kur-izmest/item/2170 ir atrodama interaktīva karte, kurā var redzēt konkrētas vietas un laukumus ar adresēm un atkritumu veidiem, kas tajās ir atstājami. Šeit var atrast tuvākos at-

kritumu šķirošanas laukumus – vietas, kur var nodot šķirotos atkritumus, nolietotās elektrotehnikas preces, lieltirgus atkritumus, bīstamos atkritumus u.c. Patreizējā kārtībā nosaka, ka šķirotus atkritumus var izmest arī daudzdzīvokļu māju pagalmos novietotajos šķirošanas konteineros.

Informācija par šķirošanas vietām atrodama:

www.skiroviegli.lv

www.atkritumi.lv/lv/skirosana

KĀ PAREIZI ŠĶIROT ATKRITUMUS

Atkritumus šķirot palīdzēs Latvijas Zaļā punkta sagatavotie šķirošanas padomi, kas iepazīstami tabulas veidā un papildināti ar sadaļu „Zini”.

KONTEINERĀ	DRĪKST	NEDRĪKST
STIKLS	TĪRU IEPAKOJUMU + Stikla pudeles + Stikla burkas	VISU PĀRĒJO! - Māla un keramikas pudeles - Stikla un porcelāna traukus - Spoguļus - Logu stiklu - Spuldzes

ZINI. Stikla konteinerā drīkst izmest tikai tīras dažādas formas un krāsu stikla pudeles un burkas. Tām var būt etiķetes un alumīnija folija. Tās speciāli iepriekš nav jāsasit. Nedrīkst izmest netīras pudeles un burkas, vai ja tās ir ar pārtikas produktu atliekām, kā arī smaržu pudelītes, kur stikla sastāvā parasti ir svins.

KONTEINERĀ	DRĪKST	NEDRĪKST
PAPĪRS UN KARTONS	<p>TĪRU UN SAPLACINĀTU IEPAKOJUMU</p> <ul style="list-style-type: none"> + Papīra un kartona iepakojumu (kastes, kārbas) + Papīru, avīzes, žurnālus, bukletus, grāmatas u.c. makulatūru + Dzērienu kartona iepakojumu (tetrapakas, eleopakas) 	<p>VISU PĀRĒJO!</p> <ul style="list-style-type: none"> - Slapju vai netīru papīru un kartonu - Netīrus vienreiz lietojamus papīra šķīvīšus un glāzītes

ZINI. Dažkārt nepieciešams atbrīvoties no liela daudzuma papīra – grāmatām, žurnāliem, no abām pusēm izmantotām papīra lapām. Šādā gadījumā interneta meklētājā var ierakstīt „kur nodot makulatūru” un vienoties ar izvedēju par makulatūras savākšanu. Rīgas robežās makulatūru no dzīves vietas savāc bez maksas. Daži uzņēmumi ierodas tikai tad, ja ir savākts konkrēts minimālais makulatūras daudzums kilogramos.

PLASTMASA UN METĀLS	<p>TĪRU UN SAPLACINĀTU IEPAKOJUMU</p> <ul style="list-style-type: none"> + Dzērienu plastmasas pudeles + Plēves un plastmasas iepirkumu maisījumus + Sadzīves ķīmijas, šampūnu u.c. cietās plastmasas pudeles + Kanniņas un kārbas + Skārdenes + Metāla kārbas un vāciņus + Jogurta, krējuma u.tml. trauciņus + Īpaši ziņkārīgajiem* plastmasas veidi aiz tabulas 	<p>VISU PĀRĒJO!</p> <ul style="list-style-type: none"> - NETĪRU plastmasas un metāla iepakojumu - Netīrus vienreiz lietojamus plastmasas šķīvīšus, glāzītes un piederumus
----------------------------	---	---

ZINI. Plastmasu izmet tikai tīru un izskalotu bez pārtikas produktu atliekām. Nedrīkst izmest eļļas pudeles, rotaļlietas, plastmasas sadzīves priekšmetus un saimniecības preces.

VIEGLAIS IEPAKOJUMS	<p>TĪRU UN SAPLACINĀTU IEPAKOJUMU</p> <ul style="list-style-type: none"> + Dzērienu plastmasas pudeles + Plēves un plastmasas iepirkumu maisījumus + Sadzīves ķīmijas, šampūnu u.c. cietās plastmasas pudeles + Kanniņas un kārbas + Skārdenes + Metāla kārbas un vāciņus + Jogurta, krējuma u.tml. trauciņi + Dzērienu kartona iepakojums (tetrapakas, eleopakas) + Papīra un kartona iepakojumu (kastes, kārbas) + Papīru, avīzes, žurnālus, bukletus, grāmatas u.c. makulatūru 	<p>VISU PĀRĒJO!</p> <ul style="list-style-type: none"> - NETĪRU plastmasas un metāla iepakojumu - Slapju vai netīru papīru un kartonu - Netīrus vienreizlietojamus papīra un plastmasas šķīvīšus un glāzītes - Rotaļlietas un citas plastmasas sadzīves preces
----------------------------	---	--

ZINI. Saplacinātas skārdenes lielā apjomā var nodot kā metāllūžņus, saņemot par to naudu.

BIOATKRITUMI	<ul style="list-style-type: none"> + Pārtikas atkritumi + Dārza atkritumi 	VISU PĀRĒJO! <ul style="list-style-type: none"> - Nedrīkst izmest bioloģiski noārdāmos atkritumus plastmasas maisīņā - Termiski neapstrādātu dzīvnieku izcelsmes pārtiku (gaļa, olas, zivis)
---------------------	---	---

ZINI. Ja to atļauj pašvaldības saistošie noteikumi, pārtikas un dārza atkritumus var kompostēt speciāli pagatavotā kastē vai komposta kaudzē. Kompostēt nedrīkst gaļas un piena produktus, jo tie sadaloties rada nepatīkamu smaku un veicina specifisku baktēriju veidošanos. Vai zarus, sausās lapas un izcirstos krūmus drīkst dedzināt, to nosaka konkrētās pašvaldības saistošie noteikumi. Ja to nedrīkst, lapas var kompostēt. Ja uzņēmums atrodas blīvi apdzīvotā vietā, kur komposts nav atļauts, atsevišķās pilsētās rudens lapas var nodot bez maksas konkrētās vietās un laikos.

ELEKTRONISKĀS UN ELEKTRISKĀS IEKĀRTAS	<ul style="list-style-type: none"> + Visa veida elektriskās iekārtas (jebkura ierīce ar vadu, čipu u.tml. tehnoloģisko komponenti) + Ja iekārta ir saplīsusi, to drīkst nodot. <p>Nodošana šķirošanas laukumos vai pie RIMI un MAXIMA speciālajos konteineros.</p>	VISU PĀRĒJO! <ul style="list-style-type: none"> - Spuldzītes - Izjauktas elektriskās un elektroniskās ierīces (pašrocīgi izjaukta pa detaļām netiks pieņemta)
--	--	--

ZINI. Elektroiekārtas ir televizori, datori, ledusskapji, audio – video tehnika, gaisa kondicionieri u.c. Nodošanas brīdī tām ir jābūt neizjauktām. Nolietoto elektroiekārtu savākšanas uzņēmumi tās savāc no dzīvesvietas bez maksas, tāpēc ir jāpaaugstinās, kur atrodas tuvākais šāds uzņēmums. Ja iekārtas izmēri nepārsniedz pusmetru (tējkannas, gludekļi, fēni u.c.), tās var nodot arī atsevišķos veikalos. Pārdevējiem ir pienākums paņemt veco, vai arī pateikt, kur to var nodot.

MEDIKAMENTI	<p>Visi vecie medikamenti (tabletes, sīrupi, vitamīni, šļirces u.c. medicīnas atkritumi) NODOŠANA APTIEKĀS vai specializētos konteineros šķīrto atkritumu nodošanas laukumos.</p>
--------------------	---

ZINI. Termometri ir jānodod tuvējā aptiekā vai jebkurā bīstamo atkritumu pieņemšanas punktā.

NOLIETOTAS RIEPAS	<ul style="list-style-type: none"> + vieglo auto un motociklu riepas. <p>**Iedzīvotājam viens riepu komplekts (4 riepas) gadā bez maksas</p> <ul style="list-style-type: none"> + Kravas automašīnu riepas (arī autobusu) par maksu + Industriālās riepas (arī spectehnikas un traktoru riepas) par maksu <p>Nodošana tuvākajā šķirošanas laukumā.</p>
--------------------------	---

ZINI. Ir vietas, kur nopērkot jaunās riepas, var nodot vecās. To vērts noskaidrot pirms jauno riepu iegādes. Ir uzņēmumi, kur cenā jau ir iekļauta veco riepu savākšana. Latvijā ir viens uzņēmums, kas pieņem un pārstrādā smagās tehnikas riepas.

BATERIJAS	<ul style="list-style-type: none"> + visa veida baterijas <p>Nodot izlietotās baterijas vari:</p> <ul style="list-style-type: none"> + Tuvākajā RIMI vai MAXIMA vai citās pārtikas un saimniecības preču tirdzniecības vietās speciālajos nodošanas konteineros + Birojā (OFFICEDAY, EXPOBirojs u.c. piedāvā bateriju savākšanas spainišus). <p>Nodošana tuvākajā šķirošanas laukumā, ja sakrājies lielākā apjomā.</p>	<p>VISU PĀRĒJO!</p> <ul style="list-style-type: none"> - Spuldzes - Elektriskās un elektroniskās iekārtas
------------------	---	--

ZINI. Baterijas ir jāšķiro nost no citiem atkritumiem. Tās ir jānodod jebkurā specializētājā bateriju vākšanas konteinerā (kastē), kas ir izvietoti veikalos, degvielas uzpildes stacijās, izglītības iestādēs, birojos u.c.

SPULDZES	<ul style="list-style-type: none"> + Visas spuldzes (arī dienasgaismas spuldzes) <p>Nodošana tuvākajā šķirošanas laukumā.</p>	<p>VISU PĀRĒJO!</p> <ul style="list-style-type: none"> - Saplēstas spuldzes - Baterijas - Elektroiekārtas - Stikla pudeles un burkas - Stikla traukus - Lampas un lustras - Nakstlampiņas
-----------------	--	---

ZINI. Spuldzes – parastās kvēlspuldzes un halogēnspuldzes uzskata par videi relatīvi nekaitīgām, tādēļ tās var izmest kopā ar sadzīves atkritumiem. Dienasgaismas spuldzes ir jānodod elektroiekārtu pieņemšanas punktos vai šķirošanas laukumos. Šķirošanas laukumā vienmēr ir jābūt darbiniekam, kas konsultēs, kuru atkritumu veidu kurā vietā ir jāatstāj.

SMĒREĻĻAS, EĻĻAS FILTRI	<ul style="list-style-type: none"> + Smēreļļas + Eļļas filtri <p>Nodošana tuvākajā šķirošanas laukumā.</p>	<p>VISU PĀRĒJO!</p> <ul style="list-style-type: none"> - Spuldzes - Akumulatorus - Citus šķidrumus un šķidrumus
--------------------------------	--	---

ZINI. Ja uzņēmumā ir sakrājušies pārtikas eļļa (no ēdiena gatavošanas), to var atdot savām vai kaimiņa cūkām. Ja tā ir lielākā apjomā – var nodot tuvākajam biogāzes ražotājam. Nav pieļaujama eļļas izliešana dabā.

SADZĪVES BĪSTAMIE ATKRITUMI	<ul style="list-style-type: none"> + šķīdinātāji + luminiscentās spuldzes un citi dzīvsudrabu saturoši atkritumi + baterijas un akumulatori + citotoksiski un citostatiski medikamenti <p>Nodošana tuvākajā šķirošanas laukumā.</p>	
------------------------------------	---	--

ZINI.

Azbestu var nodot deviņos no 11 Latvijas atkritumu poligoniem. Visus bīstamos azbestu saturošos atkritumus, ieskaitot šiferi, var nodot AS "BAO", kā arī citiem atkritumu un būvgružu savākšanas komersantiem. Ja tiek mainīts šifera jumts, tad pašiem sanāks lētāk aizvest uz Brocēniem, kur notiek šifera pārstrāde.

Ugunsdzēsamie aparāti tiek pieskaitīti pie bīstamiem atkritumiem. Ja tie vairs netiek atkārtoti uzpildīti, tos var nodot bīstamo atkritumu nodošanas punktos, kas apskatāmi SIA "BAO" mājas lapā: <http://www.bao.lv/pakalpojumi>. Tos var nodot metāllūžņu savākšanas laukumos vai pie specializētajiem metāllūžņu apsaimniekotājiem, saņemot par to naudu.

Krāsas, lakas un cita sadzīves un dārza ķīmija ir bīstami atkritumi un to nodošanas vietas var apskatīt SIA "BAO" mājas lapā.

Lietotos automašīnu akumulatorus var pārdot (internetā jāmeklē akumulatoru uzpircēji).

BŪVGRUŽI

Ražošanā radušies atkritumi:
 + logi, palodzes
 + durvis
 + pods, vanna, izlietne
 + ražošanas pārpalikumi (tapetes, špakteles u.c.)
 Nodošana tuvākajā šķirošanas laukumā.

VISU PĀRĒJO!

- Lielgabarīta atkritumus
- Sadzīves atkritumus
- Elektriskās un elektroniskās iekārtas

ZINI. Lai izvestu būvgružus, var pasūtīt speciālu konteineru, vienojoties par to iznomāšanas un izvešanas kārtību.

LIELGABARĪTA ATKRITUMI

Liela izmēra atkritumi:
 + Dīvāns, krēsls
 + Skapis, plaukts
 + Riepas
 + Nodošana tuvākajā šķirošanas laukumā
 Nodošana tuvākajā šķirošanas laukumā.

VISU PĀRĒJO!

- logi, palodzes
- durvis
- pods, vanna, izlietne
- ražošanas pārpalikumi (tapetes, špakteles u.c.)

PADOMS!

Kad iegādājies jaunu matraci, noskaidro, vai veco neņem atpakaļ tirgotājs. Lielgabarīta atkritumus izved par samaksu. Jāatceras, ka reģionos atkritumu apsaimniekotāji lielgabarīta atkritumus divreiz gadā izved bez samaksas, taču tie ir jāpiesaka konkrētajam apsaimniekotājam. Atceries, ka viesiem nevajadzētu piedāvāt izgulētus dīvānu matračus un gultas! Ja saimniecībā ir nevajadzīgas mēbeles un tās vēl ir lietojamas, var piedāvāt kaimiņiem, vai kādā no sociālo tīklu platformām, piemēram, *Feisbukā*, vai citur, piešķirot tām otru dzīvi.

- **Mobilos telefonus** var nodot to tirdzniecības vietās.
- **Apģērbs, apavi, saimniecības preces, rotaļlietas, trauki, tekstila izstrādājumi.** Sākotnēji ir jāapsver, vai tie nevar noderēt kādam citam, ja ir pietiekami labā stāvoklī. Tos var ziedot labdarības organizācijām, bērnu namiem, pensionātiem u.c. Vecās segas noderēs dzīvnieku patversmēm. Dažos lielveikalos ir kastes, kur var salikt lietotās drēbes. Ja nē, tos izmet kā sadzīves atkritumus.

Viesu nams „Senlīči”, Latvijawww.senlici.lv

Viesu nama „Senlīči” publiski pieejamās telpās ir izvietoti atkritumu šķirošanas padomi, kas atvieglo viesiem pašu šķirošanas procesu. Savukārt, uz atkritumu tvertņiem ir uzlīmētas norādes, kur kādi atkritumi ir jāizmet.

KUR NODOT ATKRITUMUS?

Informācija par šķirošanas laukumiem, kur nodot sadzīvē radušos bīstamos atkritumus, t.sk., riepas, baterijas, spuldzes, lielpagarīta atkritumus un būvgružus:

www.skiroviegli.lvwww.atkritumi.lv/lv/skirosana**NODERĪGAS SAITES:**

- A/s "BAO" – Bīstamo atkritumu organizācija: www.bao.lv
- Atkritumu vortāls www.atkritumi.lv
- Dabas un tehnoloģiju centrs "Urda" www.urda.lv
- Eiropas Vides aģentūra www.eea.europa.eu
- Latvijas Zaļais punkts www.zalais.lv
- Latvijas Zaļā punkta mācību materiāli: www.zalais.lv/lv/macibu-materiali
- Ministru kabineta noteikumi par atkritumu savākšanas un šķirošanas vietām: www.likumi.lid/287396-noteikumi-par-atkritumu-savaksanas-un-skirosanas-vietam
- Pārtikas eļļu apsaimniekošana: www.b100.lv/about.php
- Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija: www.varam.gov.lv
- Ziemeļvidzemes atkritumu apsaimniekošanas organizācija ZAAO: www.zaa0.lv

3.4. VIDEI DRAUDZĪGI MAZGĀŠANAS UN TĪRĪŠANAS LĪDZEKĻI

Sadzīves ķīmijas līdzekļi var saturēt dažādas cilvēka veselībai un arī apkārtējai videi kaitīgas vielas. Der atcerēties, ka bīstamas ķīmikālijas var radīt ne tikai tūlītēju kaitējumu veselībai (kairināt acis vai elpceļus u.c.), ko viegli pamanīt, bet arī nopietnas veselības problēmas ilgtermiņā, piemēram, veicināt vēža veidošanos, dažādu orgānu slimības. Lietojot šādus produktus regulāri un pastāvīgi saskaroties ar to sastāvā esošajām kaitīgajām ķīmikālijām, risks tikai palielinās. Tādēļ tīrīšanas, mazgāšanas, uzkopšanas un pat dezinfekcijas līdzekļus ir jāizvēlas ļoti rūpīgi, izpētot, ko tie satur un kādi brīdinājumi ir uz iepakojuma.

DROŠA LIETOŠANA UN UZGLABĀŠANA

Ļoti svarīgi ir pareizi uzglabāt un lietot sadzīves ķīmijas produktus. Piemēram, līdzekļi jāglabā vietā, kura nebūtu pieejama klientiem, īpaši, to bērniem. Tos nedrīkst pārliet pārtikai paredzētos traukos. Pirms līdzekļa lietošanas ir jāiepazīstas ar lietošanas instrukcijā norādīto: jāizmanto visi ražotāja norādītie aizsardzības līdzekļi, strikti jāievēro noteiktās devas (nekādus „vēl mazliet drošībai!”), pēc līdzekļa lietošanas virsmas ir jānoskalo vai jānotīra ar ūdeni. Atsevišķus sadzīves ķīmijas līdzekļus nekādā gadījumā nedrīkst lietot kopā, piemēram, hloru un skābi saturošos, jo veidojas toksiski izgarojumi.

EKOMARĶĒTIE SADZĪVES ĶĪMIJAS IZSTRĀDĀJUMI

Izvēloties oficiāli ekomarķētu sadzīves ķīmijas produktu, var būt drošs, ka tajā ir mazāk kaitīgu vielu un ka tas ir drošāks videi un veselībai. Tāpat ilgtspējīgāks būs arī viss šī produkta dzīves cikls. Veikalos ir nopērkama sadzīves ķīmija ar dažādiem ekomarķējumiem. Lai nesamulstu plašajā klāstā, vērts izpētīt Latvijā biežāk sastopamos marķējumus tieši šai produktu grupai: www.bef.lv/fileadmin/Projektu_faili/Ekomarkejums/Kas_ir_ekomarkejums.pdf. Plašāk par ekomarķējumiem var uzzināt arī: www.ekomarkejums.lv.

Ir jābūt uzmanīgam, jo ne vienmēr vārds „eko” un „bio” produkta nosaukumā patiesi nozīmē to, ka tas ir ražots no videi un cilvēka veselībai draudzīgām izejvielām. Lai pārliecinātos, vai uz izvēlētais produkta nav

vilts ekomarķējums, var izmantot ērtu tālruņa lietotni latviešu valodā „Ekomarķējuma gids” (Android versija: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.ekodizains.EcoLabelIntern>).

ALTERNATĪVIE TĪRĪŠANAS LĪDZEKĻI

Atsevišķu tīrīšanas un uzkopšanas darbu veikšanai var izmantot alternatīvos līdzekļus, piemēram, sodu, balto galda etiķi, citronu sulu, sāli, pelnus u.c. Izvēloties kvalitatīvākus uzkopšanas palīg līdzekļus, piemēram, mikrošķiedru salvetes, dažkārt var vispār iztikt bez sadzīves ķīmijas līdzekļiem. Sīkāk sk.: www.zalabriviba.lv/zalais-celvedis/tirisanas-lidzekli/.

EKOMARĶĒTIE HIGIĒNAS LĪDZEKĻI

Iegādājoties tādas higiēnas preces kā ziepes, šampūnus un dušas želejas, arī ieteicams raudzīties pēc ekomarķētiem produktiem. Tas apliecinās to, ka produktam ir saudzīgāks sastāvs, kas ir arvien svarīgāks klientiem. Rūpējoties par klientu labsajūtu, ieteicams arī pārdomāt īpaši smaržīgu produktu iegādi, lai pasargātu viņus no alerģiju riska. Vērts atcerēties – smarža neuzlabo produkta sniegumu. Protams, labāka izvēle ir higiēnas preces lielākos iepakojumos ar dozatoru, nevis vienreiz lietojamajos iepakojumos.

Arī šajā produktu grupā atpazīt oficiālos ekomarķējumus palīdzēs lietotne „Ekomarķējuma gids”. To, kā saprast kosmētikas līdzekļu sastāvdaļu sarakstu, lasi šeit: www.padamapirmsperc.lv/consumer-5/kosmetika/.

GAISA ATSVAIÐZINĀTĀJI

Gaisa atsvaidzinātāji (izpūšamie, izsmidzināmie, vīraki, sveces u.c.) satur veselu buķeti kaitīgu vielu, t.sk., kancerogēnas un orgānus bojājošas vielas. Pat to izdalītās smaržvielas nevis atsvaidzina, bet piesārņo iekštelpu gaisu, pasliktinot veselības stāvokli īpaši jutīgiem cilvēkiem. Tāpat smaržvielas gaisā veido dažādus bīstamus savienojumus, piemēram, vēzi izraisošo formaldehīdu.

Ieteicamie risinājumi – regulāra telpu vēdināšana, kaltētu ziedu pušķi vai spilventiņi, vaska plāksnes, apelsīns ar saspraustām krustnagliņām, podā audzēta piparmētra vai baziliks, 100 % dabiskas ēteriskās eļļas u.c.

Te gan jāpiebilst, ka arī dabiskas smaržvielas var izsaukt alerģiju. Sīkāk sk.:

www.zalabriviba.lv/zalais-celvedis/gaisa-atsvaidzinataji/.

NODERĪGAS SAITES:

- Baltijas Vides foruma publikācijas: www.bef.lv/index.php?id=4#c132;
- www.padomapirmsperc.lv
- Slimību profilakses un kontroles centrs: www.spkc.gov.lv/;
- Zaļā brīvība: www.zalabriviba.lv/;
- www.padomapirmsperc.lv/consumer-5/kosmetika/.

3.5. SABIEDRISKĀ TRANSPORTA UN VIDEI DRAUDZĪGU TRANSPORTA LĪDZEKĻU IZMANTOŠANA

Transports ir nozīmīgs vides piesārņojuma un trokšņa avots, tādēļ svarīgi, kā un kādus transporta līdzekļus mēs izmantojam ikdienā un arī savu ceļojumu laikā, radot pēc iespējas mazāku ietekmi uz vidi.

INFORMĀCIJA PAR SABIEDRISKĀ TRANSPORTA IESPĒJĀM

Ne visi laukos ierodas ar savu privāto transportu, tādēļ pie klientiem domātajiem materiāliem ir jāpievieno informācija par sabiedriskā transporta iespējām, ja tādas ir. Klientam noderēs ar roku zīmēta shēma, kartīte vai Google karte, kurā redzams, kā aiziet līdz tuvējai autobusa vai vilciena pieturai un transporta kursēšanas grafiks. Ja tūristu mītne atrodas pie pilsētas robežas vai pilsētā, noderēs pilsētas autobusu kursēšanas grafiks, vai arī interneta saite. Ja tuvākajā apkaimē nav sabiedriskā transporta, vai tas kursē reti, informācijas materiālos ir vērts norādīt, ka saimnieki var aizbraukt paķert klientam līdz tuvējai apdzīvotai vietai, kur tāds ir pieejams.

PIEMĒRS:
Kempings „Labirinti”, Latvija
www.labirinti.lv

Kempinga saimnieki, lai atvieglotu klientiem orientēšanos un sekmētu videi draudzīgāku transporta veidu izmantošanu, uz aerofotogrāfijas bāzes ir izveidojuši attēlu, - kā ar kājām var nokļūt līdz tuvējai autobusu pieturai. Šis materiāls ir atrodams servisa mājā. Turpat klienti var arī redzēt izdrukātu aktuālo autobusu sarakstu.

Coaches	
ZONE - RĪGA	RĪGA - ZONE
04:00 Rīga - 04:00 Rīga AK	05:00 Rīga AK - 05:00 Rīga
05:00 Rīga - 05:00 Rīga AK	06:00 Rīga AK - 06:00 Rīga
06:00 Rīga - 06:00 Rīga AK	07:00 Rīga AK - 07:00 Rīga
07:00 Rīga - 07:00 Rīga AK	08:00 Rīga AK - 08:00 Rīga
08:00 Rīga - 08:00 Rīga AK	09:00 Rīga AK - 09:00 Rīga
09:00 Rīga - 09:00 Rīga AK	10:00 Rīga AK - 10:00 Rīga
10:00 Rīga - 10:00 Rīga AK	11:00 Rīga AK - 11:00 Rīga
11:00 Rīga - 11:00 Rīga AK	12:00 Rīga AK - 12:00 Rīga
12:00 Rīga - 12:00 Rīga AK	13:00 Rīga AK - 13:00 Rīga
13:00 Rīga - 13:00 Rīga AK	14:00 Rīga AK - 14:00 Rīga
14:00 Rīga - 14:00 Rīga AK	15:00 Rīga AK - 15:00 Rīga
15:00 Rīga - 15:00 Rīga AK	16:00 Rīga AK - 16:00 Rīga
16:00 Rīga - 16:00 Rīga AK	17:00 Rīga AK - 17:00 Rīga
17:00 Rīga - 17:00 Rīga AK	18:00 Rīga AK - 18:00 Rīga
18:00 Rīga - 18:00 Rīga AK	19:00 Rīga AK - 19:00 Rīga
19:00 Rīga - 19:00 Rīga AK	20:00 Rīga AK - 20:00 Rīga
20:00 Rīga - 20:00 Rīga AK	21:00 Rīga AK - 21:00 Rīga
21:00 Rīga - 21:00 Rīga AK	22:00 Rīga AK - 22:00 Rīga
22:00 Rīga - 22:00 Rīga AK	23:00 Rīga AK - 23:00 Rīga
23:00 Rīga - 23:00 Rīga AK	24:00 Rīga AK - 24:00 Rīga

ATBILSTOŠA IZMĒRA STĀVLĀUKUMS

Dažkārt auto stāvlaukums ir lauku tūrisma uzņēmuma glīti nopļautais mauriņš, tādēļ, lai nerastos pārpratumi, vietā, kur paredzēts novietot automobiļus, uzliekam kaut vai pašu darinātu zīmi **P** vai arī tieši otrādi - **R**. Ja lauku tūrisma uzņēmumā tiek uzņemtas tūristu grupas, kas ierodas ar autobusu, ir jābūt atbilstoša izmēra auto stāvlaukumam, lai lielgabarīta transporta līdzeklis varētu brīvi iebraukt/izbraukt un nepieciešamības gadījumā arī apgriezties.

PIEMĒRS:

Viesu māja „Laumas”, Latvija

www.laumas.lv

Viesu mājas „Laumas” teritorijā ir ierīkota plaša autostāvvieta viesu ērtībām, kas ir piemērota tūristu lielajiem autobusiem. Autostāvvietā ir marķēta ar vispārpazīstamo simbolu “P”.

INFORMĀCIJA PAR TUVĀKAJĒM VELOSIPĒDU NOMAS PUNKTIEM

Ja saimnieki paši nepiedāvā klientiem velosipēdus, informāciju par velosipēdu nomas vietām var noskaidrot tuvākajā tūrisma informācijas centrā. Nomas kontaktus ir jāievieto klientiem domātajā informācijas mapītē. Turpat arī vēlams pievienot informāciju par apkaimē esošajiem velotūrisma maršrutiem, kas ir atrodami www.celotajs.lv, Latvijas Velo informācijas centra interaktīvajā kartē www.bicycle.lv/online-karte, reģionālo asociāciju un novadu tūrisma informācijas centru veidotajās vietnēs. Labs piemērs ir t.s. “Zaļie ceļi” jeb Greenways, kur velomaršrutiem tiek pielāgotas bijušās un vēsturiskās dzelzceļa līnijas. Vairāk informāciju sk. www.greenways.lv.

PIEMĒRS:

Viesu māja „Meža salas”, Latvija

www.mezasalas.lv

Viesu mājas teritorijā ir uzstādīts informācijas stends ar apkaimē esošajiem velomaršrutiem. Viesu mājā tūristiem ir pieejams arī neliels tūrisma informācijas punkts, kur klienti var dabūt kartes un materiālus par velotūrisma iespējām un nomas punktiem Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta teritorijā, kura teritorijā atrodas viesu māja.

PIEMĒRS:

Viesnīca „Kārļamuiža”, Latvija

www.karlamuiza.lv

Viesnīcas “Kārļamuiža” klientu vajadzībām izveidots velostatīvs. Kārļmuižas apkaimē ir izveidoti vairāki velomaršruti, kas šķērso dažādas Gaujas nacionālā parka vietas. „Kārļamuiža” ir ērti sasniedzama ar velosipēdu no Siguldas, Cēsīm un Valmieras, kas, savukārt ir savienotas ar dzelzceļa satiksmi (ērta velotransporta pārvadāšana). Velostatīvam ir jumta pārsegs, lai lietus laikā velosipēds un bagāža nekļūtu slapji.

INFORMĀCIJA PAR TUVĀKAJIEM ELEKTROAUTOMOBĪĻU UZLĀDES PUNKTIEM

Latvijā elektroauto ātrās – 50 kW līdžstrāvas uzlādes punkti E-mobi stacijās ir pieejami uz visiem galvenajiem ceļiem, un 2019. gada maijā to kopskaits ir 72. Līdz 2021. gadam Latvijā ir plānots izveidot 150 ātrās uzlādes staciju tīklu, aptverot visu valsts teritoriju. Karte ar ātrās uzlādes punktiem ir apskatāma šeit:

www.e-transport.org/index.php/features-mainmenu-47/team/95-uzlades-punkti. Šajā pat lapā ir atrodamas saites uz Lietuvas un Igaunijas uzlādes staciju kartēm.

Ātrās uzlādes stacijas sekmē raitu pārvietošanas lielos attālumos, tomēr vietās, kur plānota pieturvietā, piemēram, apskates objekts, maltīte vai naktsmītne, elektroauto tūristi labprāt izmanto parastās jaudas – līdz 22 kW uzlādes maiņstrāvas pieslēgumus ar šādiem apsvērumiem:

- nav speciāli jākavējas,
- elektroauto akumulatoru var uzlādēt līdz 100%,

- uzlāde var būt lētāka, nekā ātrās uzlādes stacijā.

Informācija par parastās jaudas uzlādes punktiem Latvijā: www.bimab.lv.

ELEKTROUZLĀDES PUNKTA IZVEIDE LAUKU TŪRISMA UZŅĒMUMĀ

Elektroauto parastās jaudas uzlādes punktu var ierīkot arī lauku tūrisma uzņēmumā. Vienkāršākais risinājums ir 230 V elektrības rozete: vadu šķērssriegzums vismaz 2,5 mm, atbilstošs kabelis, kā arī iespēja nodrošināt 10 A strāvu visā elektroauto uzlādes laikā.

Sakarā ar tendenci palielināt elektroauto vilces akumulatoru kapacitāti (20 – 90 kWh), pieaug elektroauto tūristu interese par pieslēgumu pie 3 - fāzu, 16 A vai 32 A, standarta rozetes.

230 V un 3 - fāzu rozetes pieslēguma gadījumā, elektroauto braucējs izmanto savu, mobilo, speciālā pieslēguma ierīci. Stacionārās speciālās pieslēguma ierīces maksā no 500 EUR.

PIEMĒRS:

Viesnīca „Tigra”, Latvija

www.hoteltigra.lv

Trīs rozetes viesnīcas „Tigra” auto stāvlaukumā (uzlādē arī e-motociklus, foto no Vācijas e-auto rallija 2019. gadā Latvijā).

3.6. PĀRTIKA UN ĒDINĀŠANAS PAKALPOJUMI

Pastāv viedoklis, ka vislabāk organismā asimilējas tie pārtikas produkti, kas ir auguši tajos platuma grādos, kuros cilvēks ir dzimis un audzis, un kur ir dzīvojuši viņa senči. Pārtikas produkti ir viens no tiem faktoriem, kas atstāj lielu ekoloģisko pēdu uz dabas vidi, īpaši, ja tie tiek transportēti lielos attālumos, tādēļ vietējo produktu izmantošanai ir ne tikai dabas vidi saudzējošs, bet arī sociāls un ekonomisks aspekts, kas veicina vietējo iedzīvotāju sadarbību ar pievienoto ekonomisko vērtību lauku reģioniem.

LATVIJĀ AUDZĒTI UN NO VIETĒJIEM RESURSIEM GATAVOTI PĀRTIKAS PRODUKTI

Interesants un atraktīvs veids, kā parādīt savas rūpes par dabas resursu saudzēšanu, ir norādes ēdienkartē par to, cik tālu ceļu mērojuši produkti, kas atrodas uz klienta šķīvja. *Piemēram: kartupelis – garšvielas – 50 m, bērzu sulas – 100 m, kartupeļi – 2 km, liellopa gaļa – 5 km u.t.t.* Banāns, kas ceļojis 10 vai 15 tūkstošus kilometrus un radījis lielu ekoloģisko pēdu, diez vai iederēsies šajā konceptā. Tādēļ ir vērts apzināt tuvāk esošās zemnieku saimniecības, kas var būt labi dažādu vietējo pārtikas produktu – augļu, dārzeņu, gaļas, zivju u.c. produktu piegādātāji. Ja iespējams, ļaujiet ieiet klientiem augļu vai ogu dārzā un salasīt tos pašiem. Ja uzņēmumā dārza nav, sadarbojies ar kaimiņiem, kuriem klienti var samaksāt par savāktajiem augļiem, ogām vai dārzeņiem.

Ir vērojama tendence, ka klienti aizvien vairāk pieprasa ne tikai vietējās izcelsmes pārtikas produktus, bet arī produktus, vai ēdienus no produktiem, kas ir ražoti bioloģiskās saimniecībās. Bioloģisko saimniecību produktus var pazīt pēc marķējuma – "Ekolapiņa".

Informāciju par zemnieku saimniecībām var meklēt „Lauku ceļotāja” lapā sadaļā „Lauku labumi” www.celotajs.lv/lv/c/wrth/goodies, kā arī tūrisma informācijas centru gatavotajos materiālos un interneta vietnēs.

PIEMĒRS:

Viesnīca „Piena muiža – Berghof”, Latvija www.pienamuiza.lv

Viesnīcā „Piena muiža – Berghof” ir iekopts dārzenis, ogu un garšaugu dārzs. Sadarbojoties ar vietējiem lauksaimniekiem un zivju audzētājiem, viesnīcas restorānā ir pieejama plaša vietējās izcelsmes produktu ēdienkarte.

TRADICIONĀLI VIETĒJIE ĒDIENI

Kad braucam uz ārzemēm, cenšamies nogaršot pēc iespējas vairāk vietējos ēdienus un dzērienus – Itālijā pastu un espresso, Francijā – vīnus, Spānijā – paelju vai tapas. Arī pa Latviju ceļojošie klienti labprāt vēlsies nobaudīt kaut ko no vietējā. Piemēram, jūras piekrastē vai Latgales ezerainē tās būs kūpinātas zivis, Suitos un Lībiešu krastā – sklandrausis, Vidzemē – bukstiņputra, Latgalē – kļockas un bulbešņiki. Tradicionālo latviešu ēdienu un dzērienu piemērus var atrast brošūrā „Tradicionāli un mūsdienīgi

latviešu ēdieni un dzērieni": www.celotajs.lv/lv/p/view/LatviesuEdieni2014.

Taču jāatceras, ka mums pierasti ēdieni var arī negaršot pie mums atbraukušajiem ciemiņiem. Diez vai mēs pamatēdienā vēlētos pūdu siliņi vai mencu un saldajā – lakricas ēdienu. Skandināvijā un Islandē tie ir vēsturiskie ēdieni, kurus labākajā gadījumā mūsdienās var nodeduģstēt.

PIEMĒRS:

Lauku māja „Upenīte”, Latvija

www.celotajs.lv/lv/e/upenite1

Lauku mājā „Upenīte” piedāvā Latgales kulinārā mantojuma ēdienus, gatavotus no saimniecībā iegūtiem produktiem. Saimnieces īpaša recepte ir „Malvīnes pankūkas”, kas pasniegtas ar krējumu.

VEĢETĀRAIS ĒDIENS

Ir lauku tūrisma uzņēmumi, kas pēc klientu pieprasījuma piedāvā ēdienus veģetāriešiem un vegāniem, kā arī klientiem ar dažādām uztura (pārtikas) alerģijām. Par alerģēniem vajadzētu iepriekš brīdināt, vai nu izstāstot, vai norādot ēdienkartē.

KRĀNA ŪDENS KĀ LABĀKA ALTERNATĪVA

Monako Okeanogrāfijas muzejā ir izveidota ekspozīcija, kurā atrodama informācija, ka cilvēce 1 min laikā iegādājās vienu miljonu plastmasas pudeļu. Lai samazinātu plastmasas iepakojuma lietojumu, kā arī gūtu ietaupījumu klienta maciņā, vietās, kur ir atbilstoša dzeramā ūdens kvalitāte, pie izlietnēm, virtuvēs, vannas istabās u.c.

koplietošanas telpās ir vērts izlikt nelielas norādes, ka krāna ūdens ir dzerams, pamazām mainot mūsu ūdens pirkšanas ieradumus. Arī starptautiskās lidostās ir vērojama tendence, ka parādās ūdens krāni, kur pasažieri var papildīt savas tukšās pudeles bez maksas.

NODERĪGAS SAITES:

- Bioloģiskās saimniecības Latvijā: www.biologiski.lv/zemnieki-un-parstradattaji
www.bioinfo.lv
- ĢMO: www.zm.gov.lv/partika/statiskas-lapas/genetiski-modificetie-organismi/genetiski-modificetie-organismi?nid=609
www.varam.gov.lv/lat/darbibas_veidi/gmo
- Kas ir E vielas: https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/01/32/E-vielas_buklets.pdf;
- Kulinārais mantojums Lauku tūrismā: www.macies.celotajs.lv/course/view.php?id=2
- Kulinārais ceļš “Livonijas garša”: www.celotajs.lv/lv/p/view/LivonijasGaršaKarte_2019;
- Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības asociācija: www.lbla.lv
- Latvijas kulinārā karte: www.celotajs.lv/lv/p/view/KulinaraKarte2014
- Svaigi.lv: svaigi.lv;
- Tiešā pirkšana: www.tiesapirksana.lv;
- Uztura bagātinātāji, vadlīnijas: https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/PVD/UB%20Vadlinijas_11022016_AKT_1.pdf;
- “Zaļā karotīte” un “Bordo karotīte”: www.karotite.lv

3.7. VIDEI DRAUDZĪGU BŪVNICĪBAS, REMONTA UN INTERJERA MATERIĀLU IZMANTOŠANA

VESELĪBAI NEKAITĪGI BŪVNICĪBAS UN REMONTA MATERIĀLI

Remonta darbus jāplāno savlaicīgi un jāveic gada siltajā laikā, lai varētu pienācīgi telpas izvēdināt. Iekštelpu remontdarbiem jāizmanto tikai iekšdarbiem paredzētie materiāli, jo tajos ir mazāk kaitīgu vielu. Izvēloties krāsas un lakas, jāpievērš uzmanība to gaistošo organisko savienojumu saturam - uz visiem šo produktu iepakojumiem tas ir norādīts: GOS g/l. Likums viens - jo mazāk, jo labāk. Kad vien iespējams, ieteicams izvēlēties produktus uz ūdens bāzes. Tāpat bez īpašas nepieciešamības nav ieteicamas remonta preces ar pretpelējuma vai citām piedevām, jo tieši tās parasti ir kaitīgas. Jāprdomā, vai tiešām nepieciešamas vinila (tā dēvētās, mazgājamās) tapetes - tās var saturēt kaitīgas vielas, turklāt uzkrāj putekļus, vairo pelējumu. Atsevišķās remonta preču grupās ir iespējams iegādāties arī ekomarķētus produktus, piemēram, sienas krāsas, grunts krāsas, lakas, griestu paneļus.

Informācija par drošāku remontpreču izvēli:

- www.padomapirmsperc.lv/consumer-5/krasas-lakas-likes/
- www.padomapirmsperc.lv/lai-remonts-nekaite-gaisam-majas/
- www.zalabriviba.lv/zalais-celvedis/remonts/

VESELĪBAI NEKAITĪGI INTERJERA MATERIĀLI UN PRIEKŠMETI

Izvēloties interjera materiālus, vērts ņemt vērā to, cik lielu platību tie aizņems. Jo lielāku, jo vairāk ir jāpiedomā pie materiāla izvēles. Vēl viens ieteikums, iekārtojot telpas - jo mazāk mantu, jo mazāk potenciālu kaitnieku. Labāk atvēlēt vetu telpaugiem, nekā izmantot pārāk daudz dekorus. Pēc iespējas jāizvairās no plastmasas izstrādājumiem.

Paklājs noteikti atstās lielu ietekmi uz iekštelpu gaisu, tāpēc vispirms jāzdomā, vai to vispār vajag, un no kāda materiāla to izvēlēties. Piemēram, austs lupatdeķis būs daudz labāka izvēle, nekā sintētiskais paklājs, kurš var saturēt pat vairākus desmitus kaitīgu vielu.

Mēbeļu izvēle gan ir visai ierobežota, tomēr masīvoka mēbeles būs daudz labāka izvēle, nekā dažādi līmētās koksnes (skaidu plākšņu, saplākšņa u.tml.) izstrādājumi. Uzmanība ir jāpievērš arī mīkstajām mēbelēm - lai to audums nav bojāts un lai nav redzams mīkstais pildījums (visbiežāk porolons), jo tieši tur, īpaši, ja mēbele ir jau gados, slēpjas bīstamas ķīmikālijas.

Ja plāno iegādāt jaunus interjera lietas uz vairākiem gadiem, tad vērts izmantot savas pircēja tiesības - prasīt ražotājam vai tirgotājam, vai viņa prece nesatur īpaši bīstamas vielas. Šādas ziņas pircējam ir tiesības saņemt bez maksas 45 dienu laikā. Paraugs informācijas pieprasījumam: www.nonhazcity.eu/wp-content/uploads/2016/09/Vestule-razotajiem-1.pdf.

Pieejama arī īpaša lietotne Scan4Chem (arī latviešu valodā), kura krietni atvieglo šīs informācijas ieguvu. Ja nepieciešamas mēbeles un paklāji, ieteicams izlasīt arī šo: www.zalabriviba.lv/zalais-celvedis/mebeles-un-paklaji/

Viesu nams „Odzienas Krogusmāja”, Latvija

www.odzienasmuiza.lv

Viesu nama „Odzienas Krogusmāja” interjers ir iekārtots atbilstoši 18. un 19. gs. vēsturiskajiem laikiem. Daļa no vēsturiskajām mēbelēm tika iegādātas Nīderlandes izsoļu tirgos, kuru priekšrocība ir kvalitāte, jo šādas mēbeles tika izgatavotas bez līmes un veselībai kaitīgām krāsvielām.

ALERĢĒNI

Alerģēni ir un var būt visur – gaisā, ūdenī, augsnē, pārtikā, drēbēs, būvniecības materiālos, sadzīves priekšmetos, rotaļlietās, mājdzīvniekos, putekļos, īpaši - paklājos un vecos dīvānos u.c. Tie var būt gan mākslīgi sintezētos, gan arī dabīgos materiālos, piemēram, spilveni, kuros ir putnu spalvas (dabisks materiāls) vai dzīvnieku izbāžņi, var būt alergēni. Tiem, kuriem alerģiju izraisa ziedputekšņi, jāseko līdz ziedēšanas kalendāram: www.zied.lv.

Informācija par alerģijām un alergēniem:

www.mfd.lv/post_info.

php?cPath=128&products_id=551;

Latvijas Astmas un alerģijas biedrība:

<http://www.astmaalergija.lv>

NODALĪTAS ZONAS SMĒĶĒŠANAI

Smēķēšanas ierobežojumi un aizliegumi ir noteikti „Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrums aprites likumā”. Lauku tūrisma uzņēmumā ar attēlā redzamo (vai citu) simbolu ir jānorāda vietas/telpas, kas ir domātas smēķētājiem, vai

arī tieši otrādi – kurās ir aizliegts smēķēt. Smēķētājiem domātā vieta ir jāaprīko ar nedegošu atkritumu urnu, kurā var izmest izsmēķus, jo tas ir arī ugunsdrošības jautājums.

Atpūtas un tūrisma centrs „Ezernieki”, Latvija

www.mammadaba.lv/objekti/top-12/atputas-un-turisma-centrs-ezernieki

Atpūtas centrā publiski pieejamās vietās un ārā ir izvietotas zīmes, kas norāda, ka šajās vietās ir aizliegts smēķēt. Tādējādi tiek nodalītas vietas smēķētājiem un nesmēķētājiem.

3.8. BIOĻĪGSKĀS DAUDZVEIDĪBAS AIZSARDZĪBA, VIDES IZGLĪTĪBA UN EKOSISTĒMU PAKALPOJUMU IZMANTOŠANA

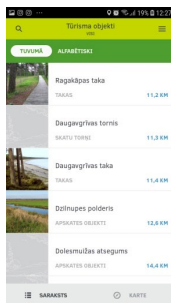
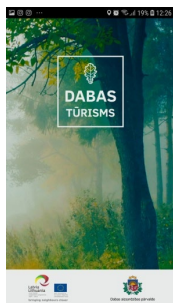
Bioloģiskā jeb sugu daudzveidība ir viena no lielākajām Latvijas bagātībām un arī resurss, kuru, ievērojot ilgtspējības principus un ētikas kodeksu, var izmantot tūrisma produkta veidošanā. Tūristi parasti plāno apmeklēt skaistas vietas, tādēļ liela loma ir arī dabas un kultūrainavai, kas arī ir viena no bioloģiskās daudzveidības izpausmēm. Nozīmīga lauku ainavas sastāvdaļa ir augu un dzīvnieku sugu dažādība, kurus cilvēks izmanto jau kopš seniem laikiem. Ar ekosistēmu pakalpojumiem saprotam ikvienu dabas sniegtu labumu – svaigu gaisu, saules gaismu, ūdeni, ainavu, putnu dziesmas, augsni, sēnes, ogas, pārtikas produktus u.c. lietas, ko izmantojam ikdienas dzīvē.

INFORMĀCIJAS AVOTI PAR APKAIMES DABAS DAUDZVEIDĪBU, SUGĀM, BIOTOPIEM:

- Savam uzņēmumam tuvākajos dabas aizsardzības pārvaldes (DAP) reģionālo administrāciju birojos un DAP birojā Siguldā. Adrese un kontakti: www.daba.gov.lv/public/lat/par_mums/;
- DAP izglītības centros, kuros apmācīti cilvēki var piedāvāt vidi izzinošus pasākumus, nodarbības un spēles visu vecumu bērniem un pieaugušajiem: www.daba.gov.lv/public/lat/vides_izglitiba/dabas_izglitiba_centri/
- Latvijas Dabas fonda un Latvijas Ornitoloģijas biedrības sagatavotie augu, ķērpju, kukaiņu, putnu, abinieku un rāpuļu,

zīdītāju un biotopu noteicēji:
www.dabasdati.lv/lv/cat/7/

- LOB lapā ir atrodami gatavi dabas izziņas spēļu maketi, kurus izdrukājot, var iegūt dažādas galda spēles: www.lob.lv/lv/skolotajiem/index.php
- Novada tūrisma informācijas centros (TIC). TIC kontaktu saraksts: www.latvia.travel/lv/raksts/turisma-informācijas-centri
- „Lauku ceļotāja” mājas lapā un vietnē: www.macies.celotajs.lv
- Mobilajā aplikācijā „Dabas tūrisms”: www.play.google.com/store/apps/details?id=lv.cube.daba&hl=lv
- Tuvākajā bibliotēkā;

Mobilā aplikācija „Dabas tūrisms”

VIDES GIDI

- Latvijas Vides gidu saraksts ar īsu piedāvājuma aprakstu atrodams šeit: www.videsgidi.lv/lv/piedavajumi/piedavajumi.html
- Par vides interpretāciju, 15 veiksmīgas interpretācijas principi un padomi atrodami šeit: www.videsgidi.lv/lv/videsinterpretacija/1.html#kas_ir

Kā var zināt, vai mans īpašums atrodas īpaši aizsargājamā dabas teritorijā (ĪADT) vai NATURA 2000 teritorijā?

Latvijā daudzas tūristu mītnes atrodas nacionālajos parkos, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā, aizsargājamo ainavu apvidos, dabas parkos un dabas liegumos. Lai noskaidrotu, vai īpašums atrodas ĪADT, var rīkoties šādi:

1. Sākotnēji apskatīt kopējo Latvijas ĪADT karti: www.daba.gov.lv/public/lat/dabas_aizsardzibas_plani/iadt/;

2. Ja pēc iepriekšējās kartes nav saprotams, tad var iet (bez reģistrācijas – viesu statusā) Dabas datu pārvaldības sistēmas „Ozols” interaktīvajā kartē, kur redzamas dažādas ĪADT kategorijas. Kartē ir redzami arī citi aizsargājami dabas objekti: www.ozols.gov.lv/pub;

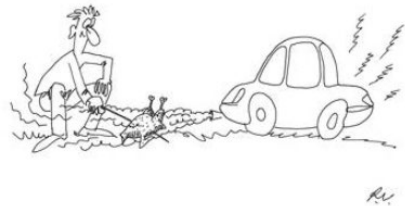
3. Ja īpašums atrodas ĪADT, tad noteikti ir jāiepazīst arī konkrētās ĪADT individuālie izmantošanas un apsaimniekošanas noteikumi (ar pielikumiem – robežu shēmām) un dabas aizsardzības plāns, ja šie dokumenti attiecīgajai teritorijai ir izstrādāti. Tie atrodami pie katras konkrētās teritorijas DAP mājas lapā, piemēram, Ovīšu dabas liegumam – šeit: www.daba.gov.lv/public/lat/iadt/dabas_liegumi/ovisi/.

Kur varu „pašpikot” idejas par vīdei draudzīgu un zaļu rīcību? Vai ir kādi „Zaļo padomu paraugi”?

„Lauku ceļotājs” ir izstrādājis „Zaļos padomus” dažādām tūrisma aktivitātēm un dažādās teritorijās – kā ceļot ar kājām, velosipēdu, laivu, auto, kas jāievēro ĪADT un citās vietās. Daļa no padomiem ir ilustrēti. Šos padomus ikviens var brīvi kopēt un pielāgot savām vajadzībām. Tos var izdrukāt, ierāmēt un piestiprināt pie sienas dažādās koplietošanas telpās.

Padomi ir atrodami šeit:

www.celotajs.lv/cont/wrth/greenadvice/greenadvice_ievads_lv.html.

Nedarbiniet automašīnas motoru bez vajadzības!

Vīdei draudzīga satura karikatūras piemērs

PIEMĒRS:

Viesu nams „Kučuru dzirnavas”, Latvija

www.kucuri.lv

Kučuru dzirnavu saimnieki viesiem publiski pieejamās telpās ir izvietojusi asprātīgas karikatūras, kas saprotamā veidā aicina viesus šķirot atkritumus, taupīt elektrību un citādā veidā būt draudzīgiem pret apkārtējo vidi.

- Biedrība „Zaļā brīvība” izdevusi „Zaļo ceļvedi”. Ceļvedis sniedz informāciju par dažādām plaši un bieži lietojamām precēm, to sastāvu un ietekmi uz mūsu veselību un apkārtējo vidi. Te ir arī padomi, kā samazināt kaitējumu dabai, sev, tuviņiem un citiem ļaudīm. Ceļvedi varat atrast šeit:

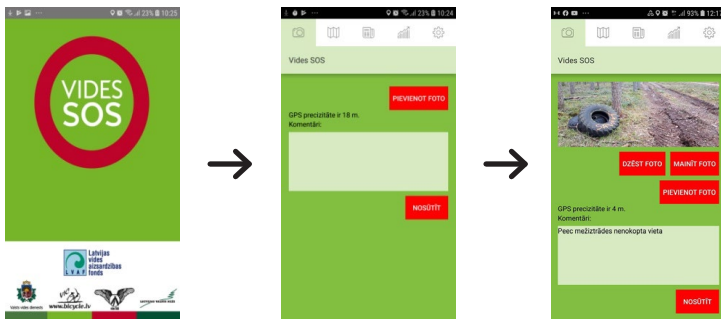
www.zalabriviba.lv/zalais-celvedis/

Kur vērsties, ja esmu konstatējis dabai nodarītu kaitējumu vai acīmredzamu cilvēku ļaunprātīgu rīcību pret dabu?

- Ja šāda rīcība konstatēta ĪADT, tad var zvanīt pa DAP vienoto tālruni 80000130 (informācija: www.daba.gov.lv/public/lat/zinas/790/). Protams, var arī zvanīt

uz tuvējo reģionālo biroju, vai rakstīt e – pastu;

- Par vides aizsardzības prasību pārkāpumiem ir jāziņo Valsts vides dienestam pa informatīvo tālruni 26338800;
- Par pārkāpumiem vai to sekām var ziņot vides SOS. Šādā gadījumā:
 - * mobilajā ierīcēs ir jālejujupielādē aplikācija „Vides SOS”;
 - * jāfiksē pārkāpums un jānosūta tas izskatīšanai attiecīgai vides institūcijai;
 - * „Vides SOS” instalēšanas soļi ir aprakstāti šeit: www.videssos.lv/kaa_lietot/;
 - * tālāk interaktīvā kartē (www.videssos.lv/) var izsekot, kāds statuss ir pieteiktajam vides pārkāpumam (nav atrisināts, izvērtēšanā, atrisināts u.c.).

Vides pārkāpuma pieteikums mobilajā aplikācijā „Vides SOS”

Vai obligāti jāsadarbojas ar Dabas aizsardzības pārvaldi?

Ja tūrisma produkts tiek piedāvāts ĪADT, vai, ja īpašums atrodas ĪADT, tad regulāra komunikācija ar Dabas aizsardzības pārvaldes darbiniekiem ir ļoti ieteicama. Ar DAP speciālistiem ir jākonsultējas:

- Ja tiek plānots aktīvā vai dabas tūrisma maršruts ĪADT teritorijā – to ir jāsaplāno ar DAP;
- Ja piedāvātais tūrisma produkts atrodas ĪADT un jutīgā teritorijā, piemēram,

maršruts ar purva korpēm pa augsto purvu, vai alu izmantošana kā tūristu apskates vieta;

- Lai noskaidrotu, kādus augus, dzīvniekus, sēnes un citus dabas resursus var izmantot sava tūrisma produkta veidošanā, un kādus nebūtu ieteicams;
- Filmēšana ar dronu ĪADT ir jāsaplāno ar DAP. Iespējamā ir jānorāda filmēšanas vieta un laiks. Sīkāka informācija ir atrodama šeit: www.varam.gov.lv/lat/aktual/preses_relizes/?doc=26738.

Ja īpašums vai piedāvātais tūrisma produkts neatrodas un neskar ĪADT un retus un aizsargājamus biotopus un sugas, konsultēšanās ar DAP nav obligāta.

Kur un kā es varu papildināt savas zināšanas par videi aktuāliem jautājumiem?

Latvijas ĪADT un arī ārpus tām regulāri tiek rīkoti dažādi ar vides izziņu saistīti pasākumi:

- Ikgadējās Ceļotāju dienas visos Latvijas nacionālajos parkos: Slīteres, Ķemeru, Gaujas un Rāznes nacionālajā parkā, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā, Lubāna mitrājā, www.daba.gov.lv, kā arī DAP Facebook profilā;
- Pasaules ūdens dienas, putnu vērošanas dienas, pļavu dienas, sikspārņu un lašu vērošanas ekskursijas, sēņu dienas u.c. pasākumi Latvijas nacionālajos parkos, www.daba.gov.lv, kā arī DAP Facebook profilā;
- Latvijas Ornitoloģijas biedrības organizētās ekskursijas www.lob.lv;
- Dabas aizsardzības pārvaldes un Pasaules dabas fonda kopīga iniciatīva „Darū labu dabai” organizē gan atvērtās, gan arī slēgtas talkas kolektīviem, kur var atbrīvot dižkokus, cīnīties ar invazīvajām sugām, apsaimniekot pļavas un piedalīties citos izglītojošos darbos: www.darudabai.lv.
- Žurnālā „Vides vēstis” www.videsvestis.lv jau no pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu sākuma raksta par videi un dabai aktuālām jomām (žurnālu arhīvs no 2013. gada).

Vai es pats varu organizēt vidi izziņošanas pasākumus?

Jā! Lai organizētu vides izziņošanu pasākumu, ne vienmēr ir jābūt profesionālam vides gidam vai dabas pētniekam. Arī ekspedīcijas un izpētes pārgājieni pa tuvāko apkārtni, vai dzīvnieku pēdu noteikšana pēc noteicēja un daudzas citas līdzīgas idejas var būt kā vidi izziņoši pasākumi, kuros var iesaistīt savus klientus. Var aicināt talkā vietējos mežziņus, dabas zinību skolotājus, vides gidus (sk. iepriekš), dabas pētniekus u.c. Var izmantot jau gatavas darba lapas dažāda vecuma bērniem un pieaugušajiem, ar kurām var doties dažādos biotopos un izziņāt gan procesus, gan tajos mītošās augu un dzīvnieku sugas. Darba lapas, noteicēji un citi materiāli dažādās valodās atrodami šeit:

www.daba.gov.lv/public/lat/vides_izglitiba/materiali_nodarbibam/.

NODERĪGAS SAITES:

- Latvijas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, Dabas aizsardzības pārvalde: www.dap.gov.lv;
- Kas ir NATURA 2000 teritorijas? www.celotajs.lv/cont/wrth/natura2000/KasirNatura2000.pdf;
- NATURA 2000 tīkls Eiropā (interaktīva karte): www.natura2000.eea.europa.eu.

4.

KĀ IZMANTOT VIETĒJĀS ZINĀŠANAS UN VEIDOT SADARBĪBU

Mūsdienīgs un ilgtspējīgs lauku tūrisma uzņēmums nepastāv izolēti no apkārtējās vides un sabiedrības. Mijiedarbība ar vietējo kopienu ir resurss, kas palīdz veidot pilnvērtīgu un kvalitatīvu tūrisma piedāvājumu. Svarīgi ir pašam uzņēmējam apzināt informāciju, iepazīties tuvāk ar apkārtnes iedzīvotājiem un uzņēmējiem, un saskatīt potenciālu tūrisma piedāvājumam.

VIETĒJĀS ZINĀŠANAS

Ar vietējo iedzīvotāju palīdzību lauku tūrisma uzņēmējs atrod atbildes uz potenciālā klienta jautājumiem – ko pie jums var darīt, kas pie jums interesants? Vietējos nozīmes vēsturiskas vietas, skaistas ainavas, sēņu un ogu vietas, vietējie stāsti un leģendas, vietas un objekti, kas ir „ārpus parastajām tūrisma takām”, piedalīšanās dažādās vietējās nodarbēs – to visu ir vērts iekļaut savā tūrisma piedāvājumā, veidojot, piemēram, dienas programmas grupu apmeklējumiem, velo izbraucieniem pa apkārtni, pastaigu maršrūtus.

VIETĒJĀS IZEJVIELAS UN PRODUKTI

Sadarbība ar vietējiem pārtikas audzētājiem/ražotājiem, vietējiem meistariem (celtniekiem, mēbeļu meistariem, podniekiem, u.c.) ir pašsaprotama pie nosacījuma, ka šie produkti ir kvalitatīvi. Klientiem ir svarīgi zināt pārtikas izcelsmi, tādēļ svarīgas norādes un informācija par saimniecībām, no kurām šī pārtika iegūta. Esot tiešā saskarē ar klientiem, lauku tūrisma uzņēmējs var kļūt par nozīmīgu informācijas avotu vietējam ražotājam attiecībā uz viņa produkta kvalitāti, nepieciešamajām izmaiņām, idejām jauniem produktiem.

IESAISTĪŠANĀS UN SADARBĪBA

Sev noderīgo informāciju vietējo resursu izmantošanai lauku tūrisma uzņēmēji iegūst gan neformālos, gan formālos kontaktos. Lai uzzinātu par apkaimē noderīgiem cilvēkiem un uzņēmējiem, ar kuriem veidot sadarbību, ir vērts ne tikai iegūt informāciju draugu, radu un paziņu lokā, bet arī, piemēram, regulāri kontaktēties ar vietējo tūrisma informācijas centru, iesaistīties pagasta vai novada attīstības stratēģiju un plānu veidošanā un apspriešanā, dažādos projektu pasākumos. Šādā veidā uzņēmējs ietekmē savu uzņēmējdarbības vidi un palīdz veidot apkaimi kā kvalitatīvu un ilgtspējīgu tūrisma galamērķi, kas piesaista tūristus. Vietējo stratēģiju un plānu veidošanā uzņēmējs ne tikai piedalās kopīgo mērķu noteikšanā, bet arī nosaka savu

ieguldījumu kopējā lietā, apņēmoties veikt konkrētus pasākumus atbilstoši savam darbības mērķam. Šādā veidā var īstenot veiksmīgu publiskā un privātā sektora sadarbību.

PIEMĒRS:

Zaubes savvaļas kulinārais festivāls, Latvija

www.wildfoodfest.lv

www.facebook.com/Zaubewildfoodfest/

Zaubē tiek rīkots ikgadējs pasākums – Zaubes savvaļas kulinārais festivāls. Šis festivāls ir Amatas novada pašvaldības iniciatīva, kas balstīta jau esošajās novada uzņēmēju un iedzīvotāju iniciatīvās, tās koordinējot un apvienojot festivāla formātā. Festivāls ir viens no veidiem, kā popularizēt vietējo produktu. Kopīga pasākuma efekts ir arī atsevišķo uzņēmēju kvalitātes izaugsme un attīstība, ko dod informācijas apmaiņa un kopīga sadarbība.

Veidojot festivālu, tika ņemta vērā Latvijā populāru restorānu pavāru pieredze, kuri izmanto savvaļas veltes, un ārvalstu pieredze pasākumos, kas orientēti uz vietējās pārtikas popularizēšanu. Festivāla pamats ir vietējā mednieku un makšķernieku kolektīva tradicionālie ezera svētki, kuros bija arī gastronomiskā sadaļa – tika gatavoti medījumu ēdieni pēc labākajām vietējām receptēm, arī grilējot medījumu uz iesma. Festivāla satura veidošanai tika apzināti un iesaistīti apkārtnes mājražotāji, vietējo viesnīcu restorāni. Savvaļas garšu festivāla programmā ir meistarklases un degustācijas, sacensība dāmām, cepot tortes. Kā interesants šovs notiek pavāru konkurss. Arī tā ir viena no agrākajām vietējo restorānu pavāru iniciatīvām, kas veiksmīgi iekļauta festivāla programmā. Gatavošana notiek tikai uz dzīvās uguns, turklāt pavārs neizmanto palīgierīces, kam nepieciešama elektrība.

Pirmajā gadā festivālam bija ap 1000 apmeklētāju, ceturtajā festivāla gadā apmeklētāju skaits sasniedza 5000.

Pasākuma vadības grupā ir pieci cilvēki, bet kopumā festivāla rīkošanā iesaistīta 30 cilvēku komanda – gandrīz visi ir vietējie uzņēmēji un iedzīvotāji. Pasākums notiek ik gadu, tas vairo lauku vides dzīvīgumu un dod grūdienu vietējai sabiedrībai. Sarosās uzņēmēji, amatnieki un mājrāzotāji. Cepējas, kas specializējušās uz tortēm, sāk saņemt visai nozīmīgus pasūtījumus. Vietējie uzņēmēji veido briežu dārzu, atver viesu māju un kempingu.

Slīteres ceļotāju dienas, Latvija

www.sliteresdienu.lv

Slīteres ceļotāju dienas (SCD) ir ikgadējs pasākums, ko rīko Slīteres nacionālais parks, lai popularizētu dabas un vietējās kultūras vērtības. SCD ir pierādījums veiksmīgai sadarbībai starp dabas aizsardzības un vietējās uzņēmējdarbības nozarēm. Dabai draudzīgu tūrisma piedāvājumu veido dabas speciālisti, iepazīstinot apmeklētājus ar dabas vērtībām un daudzveidību. Savukārt, vietējie uzņēmēji veido nišas tūrisma produktus, kas balstīti uz vietējām vēsturiskām nodarbēm, piemēram, jūras zveju, tradicionālajiem ēdieniem (kūpinātas zivis, sklandrauši), amatniecību un tradicionālo arhitektūru (zedeņu žogi), un kultūrvēstures vērtībām (līvu kultūras mantojums un tā mūsdienu izpausmes). SCD katru gadu tiek gatavota īpaša programma ar pasākumiem, piemēram SNP speciālistu vadītas bezmaksas ekskursijas dabā, zivju kūpināšanas meistarklases un degustācijas, koncerti, un citas vietējās iniciatīvas.

SCD aizsākās SNP tūrisma stratēģijas ietvaros 2009. gadā. Stratēģijas veidošanas process sākās ar tūrisma resursu, iespēju un produktu analīzi. Tika aprakstīti visi tūristu interesējošie dabas, vēstures un kultūras punkti un piedāvājums. Tika aprakstītas arī esošās tūrisma aktivitātes un produkti: pārgājienu, velo, laivu maršruti, kā arī aktivitātes, ceļveži, saimniecības un pasākumi. Stratēģijas izstrādātāji konsultējās ar vietējiem uzņēmumiem un iedzīvotājiem, lai iegūtu informāciju un veicinātu viņu interesi pilnveidot tūrisma piedāvājumu. Daudz laika tika veltīts problēmu un risinājumu izpētei. Parka administrācija un vietējā sabiedrība tika iesaistīta kopīgā darba procesā. Tika apzināts tūrisma kaitējums videi un iespējas to novērst. Tika ieskicēts tūrisma attīstības mērķis, redzējums un aktivitātes, iekļaujot gan īstermiņa, gan ilgtermiņa vīzijas par konkrētām attīstības jomām. Pēc tam šis mērķis tika izstrādāts 45 pasākumu plānā, kurā

katram pasākumam bija norādīti iesaistītie organizatori, partneri, nosacījumi un prioritātes.

Slīteres ceļotāju dienas ir stratēģiskas sadarbības rezultāts, kas joprojām ik gadu kalpo kā SNP tūrisma sezonas atklāšanas pasākums un atskaites punkts tūrisma darbībai parkā.

Suitu mājas kafejnīcu dienas, Latvija

www.facebook.com/OpenCafeSuiti/

2019. gada 24. augustā Suitos norisinājās Mājas kafejnīcu diena, kur darbojās 20 kafejnīcas, no kurām 16 Alsungas novadā, 3 Jūrkalnē un viena Basos. Šī pasākuma mērķis ir popularizēt tradicionālus vietējos ēdienus, kurus saimnieces gatavo mājās, un kas, vismaz pagaidām, nav atrodamā parastu kafejnīcu ēdienkartēs. Mājas kafejnīcas ir atvērtas tikai šajā konkrētajā dienā. Apmeklētājiem šī ir unikāla iespēja ēst tā, kā ēd vietējie un baudīt īstu mājas ēdienu. Savukārt, saimniecēm šis ir iedrošinājums pievērsties ēdināšanas pakalpojumiem. Aptaujātās saimnieces atzīst, ka pasākuma apmeklētība bijusi daudz lielāka, kā gaidīts. Bijis ļoti daudz darba, bet kopā ar labu komandu viss izdevies godam. Bijuši arī saimnieki, kam pietrūkušas darba rokas, bet nākamreiz tiktu piesaistīti papildu palīgi. Par spīti lielajai slodzei un nogurumam pēc pasākuma, saimnieki ir ļoti priecīgi un gandarīti un labprāt šādā pasākumā vēlētos piedalīties arī citreiz.

Hijumā mājas kafejnīcu dienas, Igaunija

www.kohvikutepäev.ee/et/100-soeoema-aea

www.kohvikutepäev.ee/et

www.kohvikutepäev.ee/et/hiumaa-kohvikutepaeev

Jau pirms vairākiem gadsimtiem Kerdlas ciema iedzīvotājus Hijumā salā sauca par „kohvilähkrid” – kafijas biezumiem. Mūsdienās neviens nezina, kāda bija tā laika kafijas garša, taču ir zināms, ka Kerdlas rūpnīcas darbinieki to patērēja lielos daudzumos. 2007. gadā tika atjaunota sena tradīcija, kas aizsākās 1885. gada 4. augustā - kafejnīcu diena Hijumā. Tā ir diena, kad var apceļot visu salu, iegriežoties salinieku mājās un pagalmos, kas parasti apmeklētājiem nav atvērti, bet šajā dienā saimieces improvizētās kafejnīcās ik-

vienam piedāvā ēdienus un dzērienus pēc savām iecienītajām receptēm.

Mājas kafejnīcā „At Triinu's” viesus sagaida laipni saimnieki un piedāvā no vietējiem produktiem gatavotus ēdienus. Šefpavārs iesaka zupu, biežputru un augļu želeju. Dzērienu izvēle piemērota gan jaunākiem, gan vecākiem viesiem. Var baudīt svaigi spiestu apelsīnu sulu, iegādāties sulu un gaļas produktus līdzņemšanai. Saimnieki bērniem piedāvā izjādes ar ponijiem, bet pieaugušo izklaidei katru stundu notiek konkurss ar balvām.

Mājas kafejnīcu dienas tūristiem ir lieliska iespēja iepazīties ar saliniekiem. Ieturot maltīti, var aprunāties gan par globāla mēroga lietām, gan par dzīvi Hijumā salā. Viesi var izbaudīt vietējās garšas, iepazīties ar salinieku ikdienu un iegūt jaunus draugus. Maltīte iepriekš jāpiesaka.

5.

MĀRKETINGS UN KOMUNIKĀCIJA

5.1. IESAISTĪTĀS PUSES

Kā darīt sabiedrībai zināmu, ka esat atbildīgs un videi draudzīgs uzņēmums? Komunikācija ir divpusējs process, kur sūtītāja vēstījums saņēmējam jāsaprot tādā veidā, kā tas domāts. Efektīvas komunikācijas pazīmes ir:

- **Mērķa skaidrība:** pašam vēstījuma sūtītājam ir skaidri jāzina, ko viņš vēlas pateikt.
- **Reakcija:** par to, vai vēstījuma saņēmējs ir sapratis vēstījumu tādā veidā, kā tas domāts, var spriest pēc saņemtās reakcijas.

Uzņēmuma komunikācijai ir vairākas mērķa grupas:

1. UZŅĒMUMA DARBINIEKI

Sistemātiska un skaidra uzņēmuma iekšējā komunikācija ir ļoti svarīga. Uzņēmējam jānodrošina, ka darbinieki izprot ilgtspējas principus un ir motivēti tos īstenot ikdienas praksē, uzņēmuma saimniecībā un klientu apkalpošanā. Darbiniekus nepieciešams regulāri informēt par visu, kas saistīts ar uzņēmuma ilgtspējas pasākumiem gan praktiskajā darbībā, gan komunikācijā.

2. SADARBĪBAS PARTNERI

Veidojot sadarbību ar tūroperatoriem un citiem sadarbības partneriem, jāņem vērā, ka mūsdienās arvien vairāk uzņēmumu visās nozarēs, arī tūrismā, seko ilgtspējas principiem un attiecīgi izvēlas arī pakalpojumu sniedzējus visā piegā-

des ķēdē. Piemēram, tūroperatoriem, kas ieguvuši „Travelife” ilgtspējas sertifikātu, ir jāievēro šī sertifikāta prasība izvēlēties sadarbībai tādus tūrisma pakalpojumu sniedzējus, kuri strādā saskaņā ar ilgtspējas principiem. Pakalpojumu sniedzējam ir nepieciešama atpazīstamība, kas ļauj tūroperatoram saprast un izvērtēt, vai attiecīgais pakalpojumu sniedzējs ir atbilstošs partneris sadarbībai. Ja tūrisma uzņēmējs ir informēts par prasībām, kuras ir saistošas tūroperatoram, tad viņš var sniegt nepieciešamo informāciju par savu uzņēmumu, veikt attiecīgus uzlabojumus savā darbībā un panākt labāku sadarbību, iegūstot vairāk rezervāciju no attiecīgā tūroperatora.

3. MĀRKETINGA PARTNERI

Pozicionējot savu uzņēmumu kā videi draudzīgu, lauku tūrisma uzņēmējs ir ieguvējs tad, ja arī attiecīgais pagasts, novads, tūrisma reģions un valsts popularizē sevi kā videi draudzīgu, ilgtspējīgu, „zaļu” galamērķi un balsta savas mārketinga kampaņas attiecīgajās vērtībās. Šādā gadījumā plašāka mēroga mārketinga spēlētāji veido

kopējo tēlu, kuru iemieso un ļauj tūristiem pieredzēt tiešo pakalpojumu sniedzēji – mazie uzņēmumi.

4. SABIEDRĪBA

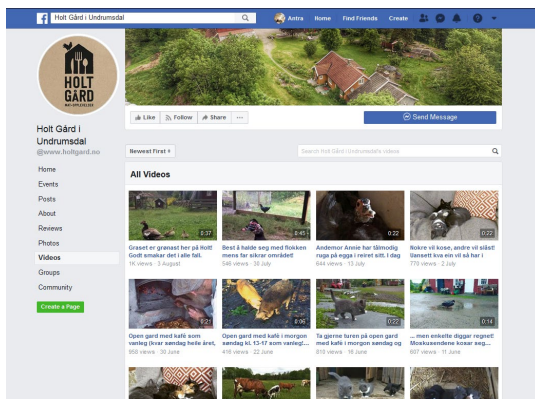
Sabiedrībā pieaug izpratne par vides un sociālās atbildības jautājumiem, mainās attieksme un izturēšanās. Liela sabiedrības daļa ikdienā praktizē un kā pašsaprotamu uztver atkritumu šķirošanu, ūdens un enerģijas resursu ekonomēšanu, videi draudzīga transporta izmantošanu. Lauku tūrisma uzņēmējam jāprot parādīt, ka uzņēmums iet līdzī laimam un dod klientam iespēju savus videi draudzīgos paradumus piekopt arī brīvdienu vietā, papildu sniedzot arī lauku videi raksturīgās iespējas – vietējā pārtika, videi draudzīgas aktivitātes. Mārketinga komunikācijā ir ieteicams uzsvērt arī videi draudzīgas tehnoloģijas, kuras izmantojat savā uzņēmumā, piemēram, pasīvā māja, atjaunojamās enerģijas izmantošana, utt. Komunikācijā ar sabiedrību uzņēmējam ir jāspēj parādīt, kādā veidā konkrēti viņa pakalpojums ir „zaļš”, videi draudzīgs, ilgtspējīgs, kāds ir ieguvums videi.

„Holt Gård” atvērtā saimniecība, Norvēģija

www.visitnorway.com/listings/holt-farm/201712/

„Holt Gård” ir mājīga, neliela lauku māja un kafējnīca ar jauku pagalmu, piemājas dārzu un mājdzīvniekiem. Saimniecībā ražo bioloģisko pārtiku - dārzeņus, olas, pienu un gaļu, kā arī nedaudz augļus un ogas sulām un ievārījumiem. Saimniecība apmeklētājiem ir atvērta katru svētdienu. Kafējnīcā var iegādāties svaigi ceptu picu un mājas saldējumu (sezonā). Tiek pasniegti ēdieni galvenokārt no bioloģiski ražotiem un saimniecībā audzētiem produktiem. Apmeklētāji var izbaudīt lauku dzīvi, apskatīt mājdzīvniekus, doties izjādēs.

Savā Facebook lapā saimniecība komunicē ar video palīdzību, rādot dažādas epizodes ar mājdzīvniekiem un lauku saimniecībai raksturīgu dzīvesveidu. www.facebook.com/pg/www.holtgard.no/videos/?ref=page_internal

5.2. ILGTSPĒJAS INFORMĀCIJA MĀRKETINGA KANĀLOS

Populārākie un vērtīgākie mārketinga informācijas kanāli lauku tūrisma uzņēmumiem ir:

- **sociālie tīkli un platformas, piemēram, Facebook, Instagram, Youtube**
- **saimniecības mājas lapa**
- **informācija organizācijās – reģionālajās un nacionālajās tūrisma un lauksaimnieku organizācijās**
- **informācija vietējā un reģionālajā presē, reģionālā TV, pie citiem uzņēmējiem**

Sociālie tīkli un platformas ir ērti, lai parādītu aktualitātes saimniecībā, tai skaitā, jūsu centienus ilgtspējas labā. Sociālajos tīklos var atspoguļot ne tikai jaunumus tūrisma piedāvājumā, bet arī uzlabojumus saimniecībā – piemēram, uzstādīts saules kolektors vai saņemts ekosertifikāts, saimnieku iesaistīšanās vietējos dabas aizsardzības projektos, utt. Ir svarīgi informēt ne tikai par videi draudzīgu rīcību jūsu uzņēmumā, bet arī tā ietvaros sasniegto – kādi ir rezultāti un ieguvumi no konkrētām videi draudzīgām rīcībām.

Mājas lapa ir nepieciešama, lai sniegtu pamatinformāciju, kura nemainās vai mainās reti, piemēram, tradicionālā sadaļa „Par Mums” rada uzticamību, atspoguļojot saimniecības vēsturi un pirmsākumus, iepazīstinot ar saimniekiem. Mājas lapā var izveidot arī atsevišķu sadaļu, kurā apraksta saimniecības mijiedarbību ar vidi un dabu, pasākumus un ieguldījumu, lai novērstu negatīvu ietekmi.

Sniedzot intervijas presē, TV, ir vērts stāstīt arī par konkrētiem videi un cilvēkam draudzīgiem aspektiem un „zaļo” praksi jūsu uzņēmumā.

Jebkura mārketinga informācija ir jāsniedz atbildīgi. Neprecīzi reklāmas solījumi attiecībā uz kvalitāti, ērtībām, apkārtni un vidi bieži vien ir cēlonis klientu sūdzībām un neapmierinātībai. Ir svarīgi, ka komunikācijas materiāli sniedz pareizu priekšstatu par reklamēto vietu, jo tas ļauj klientiem izvēlēties atbilstoši viņu vajadzībām un interesēm. Jebkuras komunikācijas saturam ir jābūt aktuālam. Uzņēmējam ir jāseko līdzi savai informācijai publiskajā telpā un laicīgi tā jāaktualizē. Piemēram, klienti, kuri paši ievēro bezatkritumu dzīvesveidu, jutīsies vilušies, ja ievēros, ka ekosertificētā viesu namā atkritumu apsaimniekošana neatbilst solītajam.

Vienlīdz svarīga ir viesu ilgtspējīgas izvēles veicināšana, sniedzot attiecīgu informāciju, piemēram:

- **iespējas nokļūt pie jums** ar sabiedrisko transportu,
- **informācija par apkaimi** – citu uzņēmēju un mājražotāju piedāvājumu, kas papildina jūsējo,
- **informācija par vietējām kultūrvēstures un dabas vērtībām** – piemēram, atrašanās aizsargājamā dabas teritorijā vai unikālā etniskā apvidū (piem., suitu, lībiešu kultūrtelpa).
- **ieteikumi par videi draudzīgu izturēšanos** jeb „Zaļie padomi”, kas informē par pareizu rīcību konkrētās situācijās.

Zemnieku saimniecība „Kaņepītes”, Latvija www.kanepites.lv

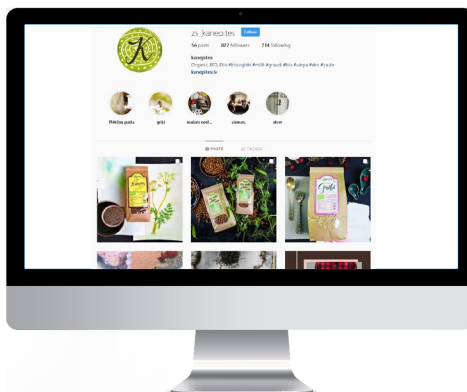
Saimniecība audzē BIO graudus un ražo no tiem BIO produkciju. Savā mājas lapā saimniecība skaidro BIO pārtikas audzēšanas un ražošanas īpatnības, atšķirību no parasti audzētās pārtikas.

Facebook lapā saimnieki informē par aktualitātēm, iespējām iegādāties BIO produkciju, komunicē ar interesentiem.
www.facebook.com/Kanepites

Saimniecībai ir arī savs instagram konts:
www.instagram.com/zs_kanepites/

5.3. MĒRĶA GRUPAS

Klientu izvēle un izturēšanās ietekmē tūrisma produkta ilgtspēju. Tas attiecas uz visām jomām - transportu, viesnīcām un ekskursijām, arī uz to, ko viņi dara ar atkritumiem, kādus produktus pērk un kādu pārtiku ēd. Bieži klienti visā pilnībā neapzinās, kādu ietekmi atstāj kā tūristi, jo sevišķi tajos gadījumos, kad ietekme rodas tikai ilgtermiņā, vai ja viņi nesaredz plašākas vides un sociālās sakarības. Tūrisma uzņēmumam ieteicams klientus informēt par viņu izvēles sekām un par iespējām dot savu ieguldījumu tūrisma vietas ilgtspējā. Ne visiem klientiem ir vienāda izpratne par ilgtspēju un vēlēšanās dot savu ieguldījumu.

Klientus var aptuveni iedalīt 3 līdzīga lieluma grupās:

1. Patiesi Zaļie (arī LOHAS, Lifestyles of Health and Sustainability - Veselīgs un Ilgtspējīgs Dzīvesveids).

Šī grupa ar vislielāko pārliecību aizstāv ilgtspējas idejas, viņiem ir augsts izglītības un ienākumu līmenis, viņi ir gatavi rīkoties. Saskaņoties ar produktu, kas nav ilgtspējīgs, viņu reakcija būs negatīva.

2. Potenciālie

Viņu attieksme ir gan pozitīva, gan negatīva, izturēšanās viegli ietekmējama, viņi "nevēlas nodarīt ļaunu". Ja viņi tiks labi informēti, tad rīkosies pozitīvi un neradīsies nekādas negatīvas sekas.

3. Hedonisti

Viņu attieksme: „Tā nav mana atbildība. Atsevišķs indivīds nevar uzlabot sociālo un vides situāciju”.

Ideālā variantā, pārdodot produktu, katru no šīm grupām vajadzētu uzrunāt atšķirīgā veidā. Tā kā mērķa grupas ir jauktas, vislabāk ir izmatot tādu pieeju, kas iedarbojas uz visām.

5.4. VIDES KOMUNIKĀCIJA

Brīvdienās cilvēki vēlas izbēgt no ikdienas rūpēm un pienākumiem, tādēļ ir svarīgi izraudzīties komunikācijas stilu un brīdi. Vairums cilvēku apzinās iespējamo negatīvo ietekmi un būs pateicīgi, ja informēsiet, „kā nenodarīt ļaunu”.

Klientiem jāsaņem informācija ar īsu, pozitīvu un aizraujošu vēstījumu, kas modina vēlēšanos rīkoties pareizi, bet neraisa vainas sajūtu. Pozitīvam izteiksmes veidam un vēstījumam vajadzētu novest pie tā, ka

klients izvēlas ilgtspējīgu alternatīvu. Vislabāk, ja klientus iedvesmo izturēties atbilstoši ilgtspējas principiem, pasniedzot ilgtspējīgās alternatīvas kā kvalitatīvus un inovatīvus produktus un jaunu pieredzi. To var izdarīt, saistot ilgtspējas aspektus ar tiešu labumu, ko gūst klients. Kā papildinformācija varētu sekot skaidrojums, kādā veidā šī izvēle palīdz saglabāt vietējo kultūru un/vai dabu.

Ilgtspējas aspekts	Ieteicamais saturs mārketinga tekstā
Ieguldījums lauku ekonomikā	Apmeklēt autentiskus ciemus, atklāt nezināmas vietas, iepazīties ar vietējiem cilvēkiem, iepazīties ar tradīcijām, izbaudīt vietējo dzīvi.

Vietējās kultūras un tradīciju saglabāšana	Senas tradīcijas, kultūru daudzveidība, unikāla pieredze.
Vietējie produkti	Autentisks, unikāls aromāts/sastāvdaļas, garša.
Pārtika bez ķīmiskām vielām	Organiska, ekoloģiska, dabiska pārtika.
Pareiza plānošana	Tīra vide, klusums, nav satiksmes, mierīga atmosfēra, saskaņa ar apkārtējo dabu, līdzsvars ar apkārtējo vidi.
Bioloģiskā daudzveidība	Atklājiet nezināmas/unikālas sugas. Nezināmas dabas svētnīcas. Neatklātas vietas. Neskarti meži. Neskarta daba.
Videi draudzīgas naktsmītnes	Jaunākās tehnoloģijas, kas sniedz ērtības un atvieglo sadzīvi visā jūsu ceļojuma laikā.

Lietojot vārdus „autentisks”, „tradicionāls” un „dabisks”, jūs nerunājat par pienākumu. Vairums ceļotāju uzskata, ka ceļojums ir bijis labāks, ja viņi zina, ka tā laikā viņi nav nodarījuši nekādu kaitējumu, vai pat ir devuši savu ieguldījumu ilgtspējas labā. Taču jūs negribēsiet zaudēt arī citas mērķa grupas, kas nevēlas maksāt papildus. Šajā gadījumā

mā ilgtspēja pareizi jānokomunicē, lai tā uzlabotu jūsu konkurētspēju, paaugstinot produktu iedomāto vērtību. Necentieties pārdot „ilgtspēju”, bet ietveriet to iedvesmojošos stāstos, rādiet tūristu pieredzi, stāstiet, kādu labumu no tūrisma iegūst vietējā kopiena, vide, savvaļas daba, utt.

PIEMĒRS:

Veikals-kafejnīca „Kala ja vörk”, Igaunija

www.toidutee.ee/estonian-cuisine-caterers/kala-ja-vork-en/238

www.facebook.com/kalaariHiiumaa/

Hiiumaa salā ceļmalas kafejnīcā un zivju veikalā tiek tirgotas svaigas zivis, zivju filejas, kaltētas un kūpinātas zivis, kuras nozvejojuši vietējie zvejnieki. Tās var iegādāties līdzņemšanai un nobaudīt turpat uz vietas veikala kafejnīcā vai uz āra terases. Zvejniecība ir salinieku tradicionāla nodarbošanās, un saimnieces gatavo zivis pēc paudzēs iecienītām receptēm. Veikalā pārdod arī tradicionālus vietējo amatnieku darinājumus, vietējā uzņēmuma „Stonefish” ražotos murdus, traukus un citus zvejas tīklus, kā arī zvejas piederumus un laivu aprīkojumu, ieskaitot Tohatu piekaramos laivu motorus.

Piedāvā arī laivu nomu: Robust 15 Liu laivas (garums 4.47m, 4 sēdvietas) ar 4zs

Yamaha piekaramo motoru. Zvejas sezonas laikā un labos laika apstākļos klientiem (max. 4 pers.) ir iespēja doties jūras zvejā. Brauciens jārezervē iepriekš, izbraukšana no Korgesāres ostas agrā rītā.

6.

EKONOMIKA - KĀ PANĀKT, LAI ZAĻĀ SAIMNIEKOŠANA BŪTU FINANSIĀLI ILGTSPĒJĪGA

Ilgtspējīgs tūrisms no nišas tūrisma ir kļuvis par tādu tūrisma veidu, kas sagādā baudu ceļotājiem, nekaitē apkārtējai videi, dod labumu vietējai sabiedrībai un nes peļņu tūrisma uzņēmējiem. Neraugoties uz daudziem veiksmīga biznesa piemēriem, tomēr ir daudz tādu tūrisma uzņēmumu, kam ilgtspējas principu ievērošana ir drīzāk labas gribas jautājums, nevis peļņas līdzeklis.

Vai „zaļums” var maksāt dārgāk, nekā parasts tūrisma piedāvājums? Jā, ja izdodas sasniegt atiecīgo mērķa grupu, kurai tas ir svarīgi. Apzinoties, ka ilgtspējīgus tūrisma produktus izvēlas tā sabiedrības daļa, kas ir izglītota vides un sociālās atbildības jautājumos, kā arī maksātspējīga, uzņēmējam ir jāveido intelīgents ilgtspējīgs produkts, kurā līdzsvarojas „zaļie” principi un godīga peļņa.

DARBINIEKU IESAISTĪŠANA

Lai gūtu panākumus, „zaļajai” saimniekošanai ir jābūt uzņēmuma saimnieku un darbinieku pārliecības pamatā. Ja uzņēmums ir saņēmis vides vai ilgtspējas sertifikātu, ir svarīgi, lai ikviens uzņēmumā strādājošais apzinās, ko tas prasīs ievērot ikdienas praksē, lai ir motivēts šīs prasības īstenot un apmācīts, kā to veikt. Caur darbiniekiem sertifikāta prasītie kritēriji – resursu taupīšana, kvalitatīvu vietējo produktu izmantošana, utt. tiks patiešām īstenoti visā uzņēmuma darbībā un panāks vēlamo ekonomisko efektu.

PAREIZAS CENAS NOTEIKŠANA

Cena jāaprēķina, ņemot vērā visus patiesos izdevumus tā, lai pakalpojums atmaksājas un dod peļņu. Pretējā gadījumā agri vai vēlū nāksies kaut ko mainīt vai samazināt pašā pakalpojumā, lai nerastos zaudējumi, taču no tā cietīs kvalitāte. Nav pareizi pārdot lētāk, ja objektīvi izrēķinātā pakalpojuma cena šķiet pārāk augsta. Šādos gadījumos ir jāatrod veiksmīgs kompromiss.

CENAS PAMATOJUMS

Klientu izvēli bieži ietekmē cena. Ir jāspēj paskaidrot, kāpēc jūsu pakalpojums, ir dārgāks. Piemēram, jūsu uzņēmums izmanto videi draudzīgas tehnoloģijas, ziedo labdarībai vai iesaistās vietējos sociālos projektos. Izvēloties šādu tūrisma uzņēmuma pakalpojumus, klientiem ir iespēja just gan darījumu, realizējot savu sociālo un vides atbildību.

CENAS ATBILSTĪBA PAKALPOJUMAM

Piedāvājumam ir jāatbilst mērķa grupu vajadzībām un cenai jābūt realistiskai. Ja jūsu produkts ir ilgtspējīgs un sniedz tūristiem tik tiešām īpašu pieredzi, iespējams, viņi uzskatīs cenu par atbilstošu. Tomēr, ja cena būs neadekvāti augsta vai pakalpojuma kvalitāte nepietiekama, šādu produktu pārdot neizdosies.

PAREIZS LĪDZEKĻU IEGULDĪJUMS

Attīstot produktu un mārketingu, vairāk ie-

guldiet tajos ilgtspējas aspektos, kuri veido interesantu un pieprasītu tūrisma pieredzi. Pārdošanas arguments ir nevis ilgtspēja, bet gan pievienotā vērtība, ko tā dod tūrisma produktam. Citiem vārdiem – ir „jāiepakoj” produktā un jāpārdod tie ilgtspējas aspekti, pēc kuriem ir pieprasījums.

PRODUKTA PIELĀGOŠANA

Veidojiet tādus tūrisma produktus, kurus var elastīgi un viegli pielāgot dažādu tirgu un mērķa grupu vajadzībām – dažādiem vecumiem, dažādiem fizisko spēju līmeņiem (piemēram, dažāda garuma un grūtības pakāpes dabas takas). Tādā veidā paplašināsiet mērķa grupas. Pielāgojamība nenozīmē, ka jāveido universāls piedāvājums „visiem”, bet gan tāds piedāvājums, kas ar nelieliem pielāgojumiem vai mārketinga akcentiem atbilst dažādu mērķa grupu vajadzībām.

DARBS AR PĀRDEVĒJIEM

Rīkojiet iepazīšanās pasākumus tūroperatoriem, aģentiem, informācijas centru darbiniekiem un citiem pārdošanā iesaistītajiem, uzsverot un izskaidrojot ilgtspējas aspektus jūsu piedāvājumā. Viņiem būs vieglāk pārdot jūsu produktu, ja viņi to labi pārzinās un zinās, ka uz jums sadarībā var paļauties.

TŪROPERATORU PIESAISTE

Meklējot sadarbības partnerus, ir jāvēršas pie tādiem tūroperatoriem, kas specializējušies ilgtspējīgu tūrisma produktu pārdošanā un balsta savas programmas uz vietējo vērtību iepazīšanu. Ir svarīgi izprast tūroperatoru vajadzības, un tām atbilstoši pielāgot savu piedāvājumu. Šāda attieksme tiks viņiem jums uzticēties un veidot regulāru sadarbību, kas, savukārt vairo finansciālo ilgtspēju.

Tūroperatoriem ir svarīgas šādas prioritātes, lai iekļautu vietējos tūrisma produktus savās programmās:

PRODUKTA ASPEKTS:

- tūrisma uzņēmējs ir uzticams, profesionāls partneris
- cena un peļņa
- interesanta, savdabīga pieredze tūristiem

- pakalpojumu kvalitāte
- atrašanās vieta un pieejamība
- ilgtspēja
- drošība

VESELĪBAS UN DROŠĪBAS ASPEKTS:

- produktam ir jāatbilst tās valsts likumdošanai, kurā klienti no tūroperatora pērk šo produktu

PĀRDOŠANAS ASPEKTS:

- piedāvātais produkts atbilst tūroperatora mērķa tirgum
- cena un peļņas iespējas
- veselība, drošība, apdrošināšana

PIEMĒRS:

Interneta veikals **svaigi.lv**, Latvija

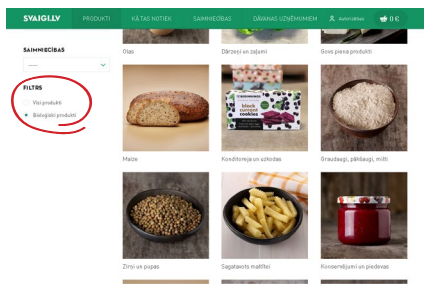
www.svaigi.lv

Interneta veikals jeb virtuālais tirgus svaigi.lv pozicionē sevi kā sociālo uzņēmējdarbību: „Mūsu darbības mērķis ir sniegt labumu sabiedrībai caur sociālā uzņēmuma darbības formu - dot iespēju saimniecībām no visiem Latvijas reģioniem piedāvāt izaudzēto un saražoto pircējiem īsā pārtikas piegādes ķēdē. Mēs iedrošinām saimniecības turpināt un attīstīt savu darbību. Strādājam, lai ģimenēm būtu pieejama kvalitatīva un tīra pārtika, jo īpaši ģimenēm, kurās aug bērni.”

Svaigi.lv ir izveidots, lai rūpētos par veselīgu sabiedrību un vienlaikus atbalstītu vietējās zemnieku saimniecības, popularizējot produktus, kas audzēti, ievērojot bioloģiskus principus. Virtuālais tirgus savieno Latvijas zemnieku, tā produktu

un pircēju, kuram produkti radīti. Viena no vērtībām – uzticamība, jo katra produkta izcelsme ir zināma, norādot tā audzētāju un ražotāju. Interneta veikalam ir sava e-komercijas platforma, notiek regulāra komunikācija ar klientiem, izsūtot ziņas par aktuālo piedāvājumu.

Veicot pasūtījumu, var izmantot filtru, lai izvēlētos BIO produktus. Pircējam ir iespēja salīdzināt parasto produktu un BIO produktu cenas, un izvēlēties sev piemērotāko.

PIEMĒRS:

Olustveres vietējo pārtikas ražojumu tirgus, Igaunija

Kopš 2004. gada katru septembri Olustverē notiek konservētās pārtikas tirgus un 2015. gadā tas tika papildināts ar vietējo pārtikas ražotāju produkciju. Lauku sieviešu biedrības, ciemu aktivisti, skolas, privātpersonas un citi mazie ražotāji tirgo savu produkciju. Katru gadu tirgus dalībnieki ir izdomājuši jaunus produktus un sastāvdaļu kombinācijas, bet tajā pašā laikā populāri ir arī tradicionālie garšu salikumi. Apmeklētāji var izvēlēties sev tīkamākos no 140-150 produktiem, balsojot par saldajiem, sāļajiem un pārsteiguma produktiem. Produktus vērtē arī

ekspertu žūrija.

Konservētās pārtikas un igauņu vietējās pārtikas tirgus ir kļuvis ļoti populārs. Savu produkciju piedāvā vairāk kā 100 ražotāji un apmeklētāji skaits pārsniedz 3000. Savu produkciju piedāvā arī Olustveres Servisa un Lauku Ekonomikas skola un tās sadraudzības skolas no Latvijas, Ukrainas un Luksemburgas.

Pasākumu organizē Olustveres Servisa un Lauku Ekonomikas skola, un to atbalsta ciemu kustība „Kodukant”. Tirgus apmeklētāji var baudīt daudzveidīgu kultūras programmu, piedalīties darbnīcās un izklaidēs. Vienlaicīgi notiek aršanas sacensības.

7.

NODERĪGI INSTRUMENTI UN PALĪDZĪBA ILGTSPĒJĪGAI LAUKU TŪRISMA ATTĪSTĪBAI

7.1. EKOSERTIFIKĀTI UN EKOMARĶĒJUMS

Viens no ilgtspējīga tūrisma instrumentiem ir ekosertifikāti – uzņēmuma atbilstība noteiktu kritēriju kopumam, kurā parasti ir ar vides un dabas aizsardzības, sociālām un ekonomiskām jomām saistīti kritēriji. Ekosertifikātus piešķir sadzīves ķīmijas līdzekļiem un priekšmetiem, būvniecības un apstrādes materiāliem, dažādiem pārtikas produktiem u.c. Arī tūrisma jomā tūrisma produkti un kompānijas tiek ekosertificētas: Eiropā šobrīd ir vairāk nekā 50 dažādi ekosertifikāti. Vairāk par tiem var izlasīt šeit: www.ecolabelindex.com/ecolabels/?st=category,tourism

„Zaļais sertifikāts”, Latvija

„Zaļais Sertifikāts” ir vides kvalitātes zīme

lauku tūrisma saimniecībām – naktsmītnēm un apskates saimniecībām. Tas izveidots 1999. gadā, un sertifikāta kritēriji vairākkārt atjaunoti, atbilstoši aktualitātēm dažādos ilgspējas aspektos. Sertifikāts apliecina, ka saimniecība ievēro „zaļas” saimniecības principus, saudzējot resursus, veidojot videi un vietējai kopienai draudzīgu tūrisma piedāvājumu. „Zaļo sertifikātu” saimniecībām piešķir vides ekspertu komisija, pamatojoties uz apsekojuma rezultātiem. To piešķir uz trijiem gadiem un pēc termiņa beigām notiek atkārtota lauku tūrisma uzņēmuma sertifikācija, ko veic auditors. „Zaļā sertifikāta” iniciatīva ir brīvprātīga no lauku tūrisma uzņēmuma puses par sertifikāta procesa iegūšanu, t.sk. – auditu, no lauku tūrisma uzņēmuma netiek prasīta samaksa. „Zaļo sertifikātu” ik gadus atbalsta VARAM un finansiāli – LVFAFA. Šobrīd Latvijā „Zaļo sertifikātu” ir ieguvušas vairāk nekā 80 lauku tūrisma mītnes un uzņēmumi.

Saskaņā ar nolikumu („Zaļā sertifikāta” novērtējuma forma), „Zaļā sertifikāta” sertificētajiem lauku tūrisma uzņēmumiem – tūrisma mītnēm ir jāatbilst šādām desmit kritēriju jomām, kurās pavisam kopā ir 93 kritēriji:

- Enerģijas taupīšana;
- Ūdens resursu saudzīga izmantošana;
- Atkritumu apsaimniekošana;
- Sadržīves ķīmijas pārvaldība;
- Bīstamo vielu pārvaldība;
- Videi draudzīgi transporta pakalpojumi;
- Pārtika un ēdināšanas pakalpojumi;
- Vides izglītība un komunikācija;
- Videi draudzīgs tūrisma produkts;
- Personu ar īpašām vajadzībām - atbalsts.

Lai pieteiktos un sagatavotos „Zaļajam sertifikātam”, ikvienam interesentam ir pieejams kritēriju skaidrojums un atbilstības pašnovērtēšanas anketa internetā. Visa informācija par „Zaļo sertifikātu” atrodama:

www.celotajs.lv/lv/c/prof/certificates/green_certificate

The screenshot shows the website 'Zaļās Brīvdienas' (Green Holidays) with a search bar and a list of results. The search results include:

- SĪPOLI 2**: A holiday home with a view of a lake and forest.
- LAUCIŅI**: A holiday home with a view of a lake and forest.

The website also features a navigation menu, a search bar, and social media links.

Lauku tūrisma saimniecībās, kurām piešķirts „Zaļais sertifikāts”, ir videi draudzīga saimniecība, un vienlaicīgi – ērta un patīkama atpūta tūristam. Sertificētās saimniecības zaļā un veselīgā dzīvesveida piekritējiem atpazīstamas ar zīmola nosaukumu „Zaļās Brīvdienas” www.celotajs.lv/lv/c/wrth/green

PIEMĒRS:

Vesu māja „Pilsētnieki”, Latvijawww.celotajs.lv/lv/e/pilsetnieki

Viesu namā "Pilsētnieki" Zaļais sertifikāts ir novietots labi redzamā vietā, kur visbiežāk uzturas klienti. Tādējādi klientiem rodas sekojoši jautājumi: "Kas ir Zaļais sertifikāts", "Par ko tiek piešķirts Zaļais sertifikāts" un kāda veida priekšrocības klientiem pašiem ir gadījumā, ja viņi uzturas naktsmītnē ar šādu ekoserifikātu.

PIEMĒRS:

Kempings „Labirinti”, Latvijawww.labirinti.lv

Kempinga servisa mājā ir izveidota mapīte, kurā ir salikti izglītojoši materiāli par Zaļo sertifikātu – Zaļā sertifikāta, nolikums, kritēriji, dažādi materiāli par to, kādā veidā saudzēt nozīmīgus dabas resursus. Klienti, kuri izmanto servisa māju, var noskaidrot, kas ir Zaļais sertifikāts un kādām tūrisma mītnēm vai saimniecībām tas tiek piešķirts.

Ekomarķējums ir brīvprātīgs t.s. zaļo produktu deklarācijas veids, kas apliecina, ka pārtikas produkti ir ražoti vai to izejvielas ir iegūtas videi un cilvēka veselībai draudzīgā veidā, neizmantojot bīstamas ķīmiskās vielas, izmantojot vietējos produktus, kas nav pārvadāti lielus attālumus un to

kopējā ekoloģiskā pēda un ietekme uz vidi ir mazāka, nekā pārējiem produktiem.

Ekomarķējuma veidi:

www.vpvb.gov.lv/lv/ekomarkejums

Latvija var lepoties arī ar saviem – nacionālajiem ekomarķējumiem:

Latvijas ekoprodukts un Ekolapiņa.

7.2. AIZSARGĀJAMĀS DABAS TERITORIJAS (NACIONĀLIE PARKI, DABAS PARKI UTT.)

Saskaņā ar 2019. g. veikto „Zaļā sertifikāta” saimniecību aptauju, vairāk kā puse - 56% no respondentiem uzskatīja, ka to (saimniecības un piedāvātā produkta) atrašanās ĪADT teritorijā to darbību tūrisma jomā nekādi neietekmē. Tajā pašā laikā respondenti atzina dabas resursus

(tīra vide, augu un dzīvnieku daudzveidība, dabas ainava, sēņošana, ogošana u.c.) nozīmību viņu piedāvājuma veidošanā. Un 39% respondentu lēsa, ka vairāk kā pusi no viņu tūrisma jomas ienākumiem veido tie, kas rodas, izmantojot dabas vērtības un bagātībām (t.s. ekosistēmu pakalpojumi).

Arī kopējais noskaņojums sabiedrībā liecina, ka bieži ĪADT statuss tiek uztverts kā drīzāk uzņēmējdarbību bremsējošs. Taču, paskatoties plašākā mērogā, redzam, ka daudzviet pasaulē ĪADT ir vienīgie „zaļie” zemes stūrīši, kur starp megapolēm un to aglomerācijām, lauksaimniecībā un rūpniecībā izmantotajām zemēm ir saglabājies kaut kas no dabas. Latvijā dzīvošana nacionālajā parkā tiek uzskatīta drīzāk par apgrūtinājumu, nekā par ļoti ekskluzīvu dzīves veidu. Taču, iespējams, ka laika gaitā

tas mainīsies.

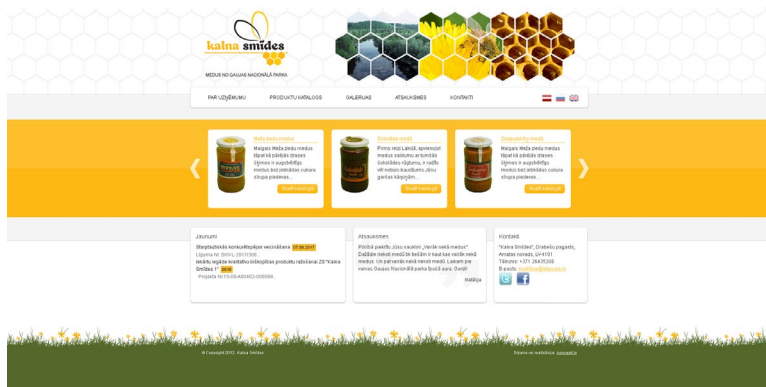
Raugoties no patērētāja puses, ja jāizvēlas starp diviem vienādiem vai līdzīgiem produktiem (arī tūrisma produktiem, maršrutiem u.c.), no kuriem viens ir ražots nacionālā vai dabas parkā, pircēja domas var nosvērties par labu pēdējiem. Dažādu produktu ražošanas (t.sk. – tūrisma) un mārketinga procesā ir ieteicams sadarboties ar attiecīgā reģiona DAP darbiniekiem.

PIEMĒRS:

Bišu drava „Kalna Smīdes”, Latvija

www.biomedus.lv

Ģimenes uzņēmums piedāvā kvalitatīvus tradicionālos Gaujas Nacionālā parka biško-pības (~ 110 saimes) produktus – medu, ziedputekšņus, bišu maizi, vasku un propolisu un rada jaunus, tirgū līdz šim nebijušus produktus, kas apmierina klientu vēlmes pēc kaut kā neierasta, taču veselīga. Uz medus etiķetēm ir norāde „medus no Gaujas Nacionālā parka”.

PIEMĒRS:

Kempings „Laikas”, Latvija

www.laikas.lv

Kempingā „Laikas” ir izveidots stends par pašu saimniecību, Akmeņraga bāku, Ziemupes dabas liegumu. Apkārtnes dabas vērtību iepazīšanai un izziņāšanai saimnieki ir izveidojuši fotoalbumu ar pašu fotografētām augu sugām.

7.3. UNESCO STATUSS

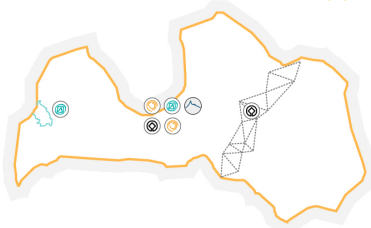
Uzdotot jautājumu dažiem Latvijas tūrisma uzņēmējiem, kādēļ viņu veidotajās un uzturētajās interneta vietnēs vai tūrisma informācijas materiālos nav minēts, ka viņi savu tūrisma produktu piedāvā teritorijā ar esošu vai Latvijas nacionālajā sarakstā iekļauto UNESCO statusu, viņi atzina, ka vienkārši nav iedomājušies to izdarīt. Savukārt, uzņēmēju interese bija, - vai UNESCO logo ir brīvi izmantojams, vai tam ir kādi ierobežojumi? Jāņem vērā arī apstākļi, ka katram UNESCO mantojuma sarakstam ir savs logo, kas „ikdienas” lietotājam ne vienmēr ir atpazīstams un saprotama atšķirība starp tiem.

Tajā pat laikā ir vispārzināms, ka dabas un kultūras mantojuma objekti/teritorijas ar UNESCO statusu bieži ir pasaules mērogā nozīmīgi tūrisma objekti vai pat galamērķi (piemēram, pilsētu vēsturiskie centri) un

statusa esamība var būt galvenais izvēles iemesls, kādēļ atsevišķas mērķauditorijas (arī atsevišķu valstu tūristi) dodas apmeklēt konkrēto tūrisma objektu.

Aplūkojot Latvijas piemērus, jāsecina, ka mēs pilnībā nenovērtējam un pietiekami nepopularizējam UNESCO pasaules mantojuma sarakstos iekļautos objektus, kas ir iekļauti kā starptautiskajā, tā arī nacionālajā sarakstā. Viens no izpausmes veidiem ir UNESCO statusa nepieminēšana vietnēs, kur tiek piedāvāti tūrisma pakalpojumi. Šī „UNESCO apziņa” ir jāveido un jāveicina līdzīgi, kā tiek veidota sabiedrības „vides apziņa”, jo UNESCO statuss var kalpot kā labs mārketinga instruments. Te jāatgādina, ka ir dažādi UNESCO saraksti un objekti ar dažādu statusu (sk. nākamos divus attēlus).

- UNESCO PASAULES MANTOJUMA SARAKSTS
- UNESCO CILVĒSĀS NEMATERIĀLĀ KULTŪRAS MANTOJUMA REPREZENTATĪVAIS SARAKSTS
- UNESCO NEMATERIĀLĀ KULTŪRAS MANTOJUMA, KAM JĀNOPIRŠINA NEATLIEKAMA SARĪBĀŠANA, SARAKSTS
- UNESCO STARPTAUTISKAIS REĢISTRS "PASAULES ATMIŅĀ"
- UNESCO ATBALSTS LATVIJAS NACIONĀLAIS BIBLIOTĒKAS PROJEKTAM

Starptautiski atzītie Latvijas UNESCO objekti:
www.latvijasdargumi.unesco.lv/lv/starptautiski-atziti/

- UNESCO PASAULES MANTOJUMA LATVIJAS NACIONĀLAIS SARAKSTS
- "PASAULES ATMIŅĀ" LATVIJAS NACIONĀLAIS REĢISTRS

Nacionāli atzītie Latvijas UNESCO objekti:
www.latvijasdargumi.unesco.lv/lv/nacionali-noverteti/

Lauku tūrisma uzņēmējiem noderīga informācija atrodama rokasgrāmatā „Kā vietējo kultūras mantojumu izmantot tūrisma piedāvājumā”. Tajā tiek sniegti praktiski ieteikumi, kā izmantot vietējā kultūras mantojuma potenciālu, kādas sadarbības formas veidot, lai to pārvērstu

tūrisma produktā. Tiek apskatītas mārketinga iespējas, ņemot piemērus no četriem spilgtiem etnisko kultūru reģioniem – Suitu novads un Līvu krasts Latvijā, Setu zeme un Kihnu lgaunijā.

www.celotajs.lv/lv/p/view/KulturasMantojumsTurisma

7.4. ILGTSPĒJĪGI TŪRISMA GALAMĒRĶI

Ilgtspējīgi tūrisma galamērķi ir tādas vietas – ciemi, pilsētas, reģioni, nacionālie parki, dabas parki u.c., kuru iedzīvotāji vai pārvaldītāji rūpējas par dabas un cilvēka radīto resursu saglabāšanu nākamībai, vienlaicīgi domājot par to, lai pakalpojumu sniedzēji varētu attīstīties un nopelnīt, un ieguvēji būtu visi – vieta, cilvēks, pašvaldība, daba, kultūra un, protams, arī klients. Daudzviet tiek arī uzsvērts tūrisma un pakalpojumu sniedzēju izglītošanās dažādās jomās (daba, kultūra) nozīmība šajos galamērķos. Ilgtspējīga tūrisma galamērķi parasti nav masu tūrisma vietas.

Dažādas starptautiskas organizācijas veido reģionu (piemēram, Eiropas) un pasaules ilgtspējīga tūrisma galamērķu topus. Kā viens no tādiem ir jāmin slavenais tūrisma ceļvedis un ar to saistītā organizācija “Lonely Planet”, kas par 2019. g. ilgtspējīga tūrisma galamērķiem ir nominējusi Palau salas, Ļubļanu, Gozo salu, Gvijānu, Čumbes salu Tanzānijā, Bardijas nacionālo parku Nepālā, Galapagu nacionālo parku u.c. Savukārt, pasaules TOP 100 ilgtspējīga tūrisma galamērķi ir apskatāmi šeit: www.sustainabletop100.org.

Diemžēl, starp tiem neviens nav atrodams Baltijas valstīs – tuvākie ir Skandināvijā un Vācijā. Protams, vienmēr var diskutēt par dažādiem Eiropas un pasaules topiem un reitingiem – kas tos veido un pēc kādiem kritērijiem, taču, zinot nominētās vietas, katram pašam ir vērts tās papētīt, vai arī iekļaut savu plānoto ceļojumu maršrutos, lai pārliecinātos par mediju un topu veidotāju objektivitāti.

Eiropas komisija 2006. g. izveidoja t.s. “Eden projektu” (European Destinations of Excellence), kura mērķis ir veicināt kultūras tūrisma piedāvājumu, kura pamatā ir materiālās kultūras vērtības (kultūrvēsturiskais mantojums vai mūsdienu kultūras bagātība, piemēram, vēstures vai arheoloģijas pieminekļi, rūpnieciskie objekti, muzeji, teātri, galerijas, mūsdienu arhitektūras būves, moderni pilsētu kvartāli u. c.). No Latvijas šajā konkursā balvas saņēmuši tādi tūrisma objekti kā Cēsis, Liepāja, Līgatnes papīrfabrikas ciemats, Tērvetes dabas parks, Latgales podnieki, Kuldīga u.c.

Pasaulē populāra ir ekociemu ideja. Ekociemu filozofijas pamatā ir cilvēka dzīve saskaņā ar dabu, citiem cilvēkiem, nodarot minimālu kaitējumu dabas videi un stiprinot savu sociālo un kultūrvēdi. Ekociemos bieži strādā brīvprātīgie, tajos veidojas kopienas, kuras ir nereti atvērtas arī tūrismaam.

Vairāk par ekociemiem sk. šeit:

www.zalabriviba.lv/zalais-celvedis/ekociemati/

un tūrismu šeit: www.ecovillageroad.eu.

LLTA “Lauku ceļotājs” uz Slīteres nacionālā parka piemēra ir izstrādājis vadlīnijas – “Kā izveidot ilgtspējīgu tūrisma galamērķi”, kas ir apskatāms šeit: www.celotajs.lv/content/proj/PolProp/Dokumenti/Ilgtspējiga_turisma_modelis.pdf.

Jāņem vērā tas, ka katrai vietai un gadījumam strādā savs konkrētais modelis, tādēļ jāpārņem labākā prakse un jāadaptē un jāpiemēro konkrētajai situācijai.

Ilgtspējīga tūrisma galamērķa attīstības stratēģija – Lofotu salas, Norvēģija

Lēmums sistemātiski un aktīvi uzlabot ilgtspēju izriet no tā, ka Lofotu salām ir izdevies piesaistīt tūristus, bet nav pietiekami domāts par izaugsmi un attīstību. Pēdējos gados ir palielinājies apmeklētāju skaits. Arvien vairāk viesu vēlas piedzīvot to, ko redzējuši sociālajos medijos, piemēram, kalnu pārgājienus, makšķerēšanu un iespaidīgas jūras safari ainavas. Arī vietējie iedzīvotāji arvien vairāk izmanto dabu atpūtai. Rezultātā ir pieaugusi slodze visbiežāk apmeklētajās vietās, trūkst tādas infrastruktūras kā autostāvvietas, tualetes, ir nepieciešams

uzlabot atkritumu apsaimniekošanu. Ir arī pazīmes, ka pieaug vietējo iedzīvotāju neapmierinātība.

Rīcības plāns ilgtspējīga tūrisma galamērķa attīstībai Lofotu salās 2018. – 2020. gadam tika pieņemts 2018. gada februārī un martā visu piecu Lofotu salu pašvaldību domes sēdēs. Plāns nosaka mērķus un pasākumus, kā Lofotu salas kopā risinās problēmas un mērķtiecīgi strādās, lai kļūtu par ilgtspējīgāku galamērķi un līdz 2020. gadam iegūtu ilgtspējīga tūrisma galamērķa zīmolu. Plāns veidots atbilstoši *Innovation Norway 2017* ilgtspējīga galamērķa standartam un desmit ilgtspējas principiem.

ILGTSPĒJAS PRINCIPI:

Daba, kultūra un un vide	Sociālās vērtības	Ekonomiskā dzīvotspēja
1. Kultūras bagātība 2. Ainavas pievilcība un integritāte 3. Bioloģiskā daudzveidība 4. Tīra vide un resursu efektivitāte	5. Vietējās dzīves kvalitātes un sociālo vērtību celšana 6. Vietējā kontrole un iesaistīšanās 7. Darba kvalitāte, tūrisma darbinieki 8. Viesu apmierinātība un drošība, tūrisma pieredzes kvalitāte	9. Ekonomiski dzīvotspējīgs un konkurētspējīgs tūrisma galamērķis, vietējās labklājības pieaugums 10. Ekonomiski dzīvotspējīgi, konkurētspējīgi un profesionāli tūrisma uzņēmumi

Darba procesā un sanāksmēs ar nozares pārstāvjiem, pašvaldībām un brīvprātīgajiem tika izstrādāti seši galvenie mērķi/darbības jomas un to apakšmērķi ilgtspējīgai tūrisma attīstībai Lofotu salās:

1. Mērķis: Nodrošināt ilgtspējīgu dabas, kultūras un tūrisma objektu izmantošanu.

Apakšmērķi:

1.1. Pārvaldīt dabas un kultūras resursu izmantošanu saskaņā ar tūrisma stratēģiju, kas nozīmē:

- izstrādāt ilgtermiņa mērķus un plānus ainavas, kultūrvides un tūrisma objektu pamatvērtību saglabāšanai, to marķēšanai un uzturēšanai, kā arī slodzes samazināšanai;
- izstrādāt plānus skaidrai mārketinga komunikācijai un apmeklētāju informācijai.

1.2. Attīstīt atbilstošu infrastruktūru (norādes, autostāvvietas, tualetes, utt.) ap svarīgākajiem tūrisma objektiem, nodrošināt, ka tualetes, autostāvvietas un atkritumu savākšanas punkti ir atvērti un pieejami visa gada garumā.

1.3. Veicināt Lofotu salu zīmola popularitāti un infrastruktūru, reģiona kopējās identitātes atpazīstamību.

1.4. Iesaistīt tūrisma nozari pašvaldību attīstības plānošanā.

1.5. Apsvērt vienas vai vairāku Lofotu tūrisma taku pietiekšanu nacionālās nozīmes statusam.

1.6. Vairāk uzmanības pievērst kultūras un tūrisma objektiem, kas līdz šim nav iekļauti mārketingā.

1.7. Saglabāt ainavas fizisko un vizuālo veidolu, tai skaitā, savvaļas dabu.

2. Mērķis:

Samazināt ietekmi uz vidi.

Apakšmērķi:

2.1. Atkritumu apsaimniekošana un šķīrošana: nodrošināt labu atkritumu apsaimniekošanas praksi tūrisma nozarē, sadarbību starp namīpašniekiem, brīvdienu mājām un pašvaldībām.

2.2. Samazināt emisijas: veikt pasākumus tūrisma nozarē un pašvaldībās emisiju samazināšanai.

2.3. Sertifikācija: palielināt vides un kvalitātes sertifikātu skaitu nozarē, pašvaldībās un uzņēmumos. Palielināt tādu uzņēmumu skaitu, kuri nodrošina augstus vides standartus.

2.4. Sabiedriskais transports: nodrošināt labu sabiedrisko transportu tūristiem, kuri ceļo bez auto; sabiedriskā transporta pakalpojumu veicināšana.

2.5. Aktīva kruīzu politika: ierobežot kruīzu negatīvo ietekmi uz vidi, sadarboties ar citām kruīzu ostām videi draudzīgos risinājumos.

3. Mērķis:

Nodrošināt Lofotu salu reputāciju viesu un vietējās kopienas vidū, dot apmeklētājiem iespēju rīkoties saskaņā ar ilgtspējas principiem.

Apakšmērķi:

3.1. Aktīvi un sistemātiski sazināties ar viesiem, vietējiem iedzīvotājiem un ārpusauli, ņemt vērā viesu un vietējo iedzīvotāju atsauksmes.

3.2. Izcelt labos pasākumus, parādīt, kādā veidā rūpējamies par Lofotu salām.

3.3. Nostiprināt viesmīlības lomu, īpaši pievērsot uzmanību sezonas darbiniekiem, lai tie pārziņātu Lofotu salas un spētu sniegt ieteikumus apmeklētājiem.

3.4. Nodrošināt autentiskumu: saglabāt un nodot tālāk unikālās, autentiskās un dzīvās Lofotu salu vērtības, vienlaikus sekojot redzējumam par to, kādām Lofotu salām vajadzētu kļūt nākotnē.

3.5. Dot apmeklētājiem iespēju rīkoties pareizi, iepazīstinot ar rīcības/uzvedības kodeksu.

3.6. Nodrošināt kvalitatīvu informāciju vietās, caur kurām apmeklētāji ierodas Lofotu salās.

3.7. Sniegt dažādām kultūrām pielāgotu informāciju, kuru tūristi var viegli atrast pirms ceļojuma.

4. Mērķis:

Turpināt attīstīt tūrisma piedāvājumu visām sezonām.

Apakšmērķi

4.1. Tūrisma produktu veidošana: izstrādāt pasākumus, tūrisma produktus un tūrisma pieredzes sezonas pagarināšanai visos gadalaikos.

4.2. Uzlabot tūrisma produktu stratēģisko segmentāciju un mārketingu dažādiem tirgus segmentiem dažādos gadalaikos.

4.3. Padarīt tūrisma galamērķi pieejamu individuāliem ceļotājiem nesezonā un brīvdienās.

4.4. Apzināties katras tūrisma sezonas iespējas un izaicinājumus, izmantojot iespējas un atrast piemērotus risinājumus izaicinājumiem.

5. Mērķis:

Uzlabot kompetenci tūrisma jomā.

Apakšmērķi

5.1. Uzlabot zināšanas par vides pārvaldību, viesu uzņemšanu, izpratni par dažādām kultūrām, sertifikāciju un ilgtspēju.

5.2. Palielināt sertificētu gidu un tūrisma

uzņēmumu īpatsvaru.

5.3. Nodrošināt visu līmeņu darbinieku un politiķu pamatzināšanas/vispārējās zināšanas par tūrisma nozari tūrisma uzņēmumos un pašvaldībās.

5.4. Veicināt vietējo jauniešu pieņemšanu darbā tūrisma nozarē.

5.5. Attīstīt tūrisma piedāvājumu atbilstoši zināšanām par viesu vēlmēm, vajadzībām un priekšstatiem par Lofotu salām kā tūrisma galamērķi un saskaņā ar ilgtspējas principiem.

6. Mērķis: Sagatavot tūrisma galamērķi nākotnei.

Apakšmērķi

6.1. Izveidot uzņēmumu ar pietiekamām finansēm un kompetenci, lai spētu uz-

ņemties galamērķa koordinators lomu un virzītos uz visaptverošu un ilgtspējīgu ilgtermiņa mērķa sasniegšanu.

6.2. Mērķtiecīgi un ilgtermiņā strādāt pie ilgtspējīga tūrisma galamērķa attīstības.

6.3. Izstrādāt modeli kopīgai aizņēmumu finansēšanai, ieskaitot risinājumus maksājumiem un atbildības sadalījumu.

6.4. Paaugstināt vietējo zināšanu līmeni, nodrošinot labu vietējo pārvaldību un Lofotu salu attīstību.

6.5. Panākt tūrisma stratēģijas un ilgtspējīgas tūrisma galamērķa attīstības iedzīvināšanu pašvaldībās un vietējās kopienās.

6.6. Izvērtēt „Tūrisma galamērķa servisa” izveidi, skaidri nodalot uzņēmumu, pašvaldību, padomju un citu iesaistīto pušu lomas.

7.5. CITI

Lauku tūrisma jomā pastāv dažādas nacionāla un mēroga zīmes, kas dod atpazīstamību uzņēmumiem un vienlaikus kalpo kā vadlīnijas ilgtspējai. Nereti šīs zīmes saistītas ar tradicionālo vērtību saglabāšanu.

LATVISKAIS
MANTOJUMS
LATVIAN HERITAGE

Kultūras zīme „Latviskais mantojums”

2013. gadā LLTA „Lauku ceļotājs” sadarbībā ar Kultūras ministriju un Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi ierosināja jaunu iniciatīvu – kultūras zīmes „Latviskais mantojums”

izveidi. Kultūras zīmi piešķir tiem lauku uzņēmējiem, kuri uztur un caur tūrisma produktu apmeklētājiem eksponē latvis-

kās tradīcijas. Kultūras zīmes „Latviskais mantojums” piešķiršanas kritēriji ir saistīti ar jomām, kur zīmes ieguvēji, radot savu tūrisma produktu, izmanto kā materiālo, tā nemateriālo kultūras mantojumu, kā arī vietējos dabas resursus. Kultūras zīmi „Latviskais mantojums” piešķir materiālā un nemateriālā mantojuma ekspertu un tūrisma speciālistu komisija. To ir saņēmuši vairāk nekā 100 uzņēmēji visā Latvijā. Vairāk informācijas par kultūras zīmi un tās saņēmējiem:

www.celotajs.lv/lv/c/wrth/heritage

8.

TŪRISMA ĒTIKAS KODEKSS

Pasaules tūrisma ētikas kodekss ir Pasaules tūrisma organizācijas izstrādāts dokuments, kurā ir noteikti atbildīga un ilgtspējīga tūrisma principi XXI gadsimtam. Kodeksā skaidrotos principus ir aicinātas ievērot visas tūrisma iesaistītās puses – tūristi, tūrisma uzņēmēji, NVO, pašvaldības, valsts institūcijas un citi iesaistītie. Kodekss ir apskatāms šeit:

<http://ethics.unwto.org/sites/all/files/docpdf/latvia.pdf>.

NODERĪGAS SAITES:

- Pasaules tūrisma organizācijas tūrisma ētikas kodekss un 10 pamatprincipi (angļu valodā): www.ethics.unwto.org/content/global-code-ethics-tourism;
- Latvijas Tūrisma Aģentu un operatoru asociācijas biedru profesionālās ētikas kodekss: www.alta.net.lv/lv/alta/etikas-kodekss;
- Slēpņošanas ētikas kodi (angļu valodā): www.gagb.org.uk/code-conduct.php; www.geocaching-mull.co.uk/geocaching-code/;
- „Lauku ceļotāja” izstrādātie „Zaļie padomi”: www.celotajs.lv/cont/wrth/greenadvice/greenadvice_ievads_lv.html;
- Putnu vērošanas ētika: www.lob.lv/lv/birdwatch/etika.php;
- Videi draudzīgas un ilgtspējīgas dabas vērošanas principi un produkta veidošanas vadlīnijas (izdevis “Lauku ceļotājs”), www.celotajs.lv/cont/prof/proj/EEZ/Doc/dabas_vadlinijas_kopsavilkums.pdf;
- „Izvēlies dabas aizsardzību” – DAP sagatavotais izdevums: www.daba.gov.lv/upload/File/Publikācijas/BUK_Zala-celosana.pdf.

9.

IZMANTOTIE AVOTI

- **Handlingsplan for bærekraftig reisemålsutvikling i Lofoten, 2018 – 2020.**
- **MAKE IT COUNT.** A guide for outbound tour operators and their ground agents on how to scale up the sales of sustainable tourism products. The Travel Foundation, Leeds Beckett university.
- **Sustainability for Travel Companies.** Best practices from Croatia, Greece, Latvia, Poland, Netherlands and UK.
- **Travelife Apmācība.** Korporatīvā sociālā atbildība Tūoperatoriem un ceļojumu aģentiem.
- **„Zaļais sertifikāts”,** Latvijas lauku tūrisma mītņu un saimniecību Nacionālā ekosertifikāta atbilstības kritēriju skaidrojums.

Fotoattēlu autori:

„Lauku ceļotāja” arhīvs, J. Smaļinskis, A. Bergs.

Nordplus

Šī Rokasgrāmata izstrādāta Nord+ ADULT Programmas Projekta (NPAD-2018/10114)

"Ilgtspējīgas zināšanas mazajiem un vidējiem uzņēmējiem lauku tūrismā, stiprinot saikni starp pieaugušo izglītību un profesionālo darbību lauku MVU nozarē" ietvaros, kura mērķis ir radīt un popularizēt tiešsaistes apmācību programmu "Videi draudzīgu lauku tūrisma pakalpojumu dizains MVU", kas sastāv no 3 daļām:

- 1) tiešsaistes apmācību rīks Moodle platformā;
- 2) videi draudzīga lauku tūrisma uzņēmuma pārbaudes saraksts tiešsaistē;
- 3) rokasgrāmata pdf formātā ar kopīgu saturu angļiski, pieejama partneru valodās un adaptēta katras partneru valsts situācijai.

Projekta īstenošanas laiks:
01.07.2018 - 30.06.2020.

Informācija par projektu:
www.celotajs.lv/lv/project/18

Rokasgrāmata tiešsaistē pieejama:

Versija **latviešu** valodā
www.macies.celotajs.lv

Versija **norvēģu** valodā
www.hanen.no

Versija **igauņu** valodā
www.olustvere.edu.ee

PROJEKTA PARTNERI:

Lauku Ceļotājs

www.celotajs.lv

LATVIJA

LLTA „Lauku ceļotājs”

Kalniciema iela 40, Rīga, LV -1046

Tālr.: + 371 67617600

E-pasts: lauku@celotajs.lv

www.celotajs.lv

**Olustvere
Teenindus- ja
Maamajanduskool**

IGAUNIJA

Olustvere School of Service and Rural Economisc

Müüri 4, Olustvere, Suure-Jaani vald 70401

Viljandimaa, Igaunija

E-pasts: marika.shadeiko@olustvere.edu.ee

www.olustvere.edu.ee

HANEN

NORVĒGIJA

Norwegian Rural tourism and local food "HANEN"

34C, Schweigaardsgate, Oslo, Norway

E-pasts: jan.tjosaas@kvam.kommune.no

www.hanen.no